№ 26 ԿԻՐԱԿԻ, 6 ՓԵՏՐՎԱՐԻ

1911
ԵՐԵՍՈՒՆԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԿԻՐԱԿԻ, 6 ՓԵՏՐՎԱՐԻ № 26

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ“
Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rèdaction „Mschak“
Խմբագրատան տէլէֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Տպարանի տէլէֆօն № 67.

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ
ՆԵՐԿԱՅ 1911 ԹՈՒԱԿԱՆԻ ՀԱՄԱՐ
(39-ՐԴ ՏԱՐԻ)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 րուբլի է, 11 ամսվանը նոյնպէս 10 ր., 10 ամսվանը 9 ր., 9 ամսվանը 8 ր., 8 ամսվանը 7 ր., 7 և 6 ամսվանը 6 ր., 5 ամսվանը 5 ր., 4 ամսվանը 4 ր., 3 ամսվանը 3 ր., 2 ամսվանը 2 ր., 1 ամսվանը 80 կ. և 20 կ. պօստի ծախք։

Ամերիկայի բաժանորդները պիտի վճարեն տարեկան 6 դօլլար. Եւրօպայի բաժանորդները 32 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները 10 րուբլի. Թիւրքիայի բաժանորդները 120 ղրուշ։

Հասցէները փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն, և միևնոյն ժամանակ 40 կօպ. նամականիշ։

Հին բաժանորդներից խնդրվում է կպցնել փոխադրական բլանկի վրա նախկին տպագրված հասցէն իր վրա ունեցած համարով։

Մեր հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ“. Արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK“.

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Ամսիս 4-ին, առաւօտեան ժամը 8-ին հանգեաւ ի Տէր
ԿՈՒՍԱՆԱՑ ԱՆԱՊԱՏԻ ՄԻԱԲԱՆ ԱՒԱԳ-ՍԱՐԿԱՒԱԳՈՒՀԻ
ԿՈՅՍ ԻՍԿՈՒՀԻ ԷՆՖԻԱՃԵԱՆԸ,
որի մարմինը կը տեղափոխվի դէպի եկեղեցի վաղը, ամսիս 7-ին, երկուշաբթի, ցերեկվայ ժամը 3-ին, իսկ թաղումը տեղի կունենայ ամսիս 8-ին, պատարագից յետոյ, Խօջիվանքում, կուսանոցի գամբարանում։ Որի մասին ցաւակցաբար յայտնում են ս. Ստեփաննոսի Կուսանաց Անապատի մայրապետը, միաբան կոյսերը, հանգուցեալի քոյրերը և եղբայրները։ 117. 1—1

Ներկ. 35.
ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ
Երկուշաբթի, փետրվարի 7-ին
Խմբի գլխաւոր ռեժիսեօր Ա. ԱՐՄԷՆԵԱՆԻ բենեֆիսին
ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԸ
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ
Առաջին անգամ հայ բեմի վրա
ԹԱՐԳՄԱՆԱԿԱՆ
ԺՈՒԼԻԿ
Պիէս 4 արար., Պոտապենկօյի, թարգմ. Վ. ք. Տէր-Ղևոնդեանի
Մասնակցում են. տ. տ. Ադամեան, Աշխէն, Արաքս, Գուլազեան, Դուբեան-Արմէնեան, Զաբէլ, Ժասմին, Մայսուրեան, Ցասմիկ, պ. պ. Աբէլեան, Ալլահվերդեան, Արմէնեան, Աւետեան, Զարիֆեան, Լաքա, Ղազարեան, Մամիկոնեան, Միրզոյեան, Ցարութիւնեան, Շահխաթունի, Ուշտունի, Փիրումեան և ուր.։
Սկիզբը երեկոյեան ժամը ճիշդ 8-ին է։ ✦ Տեղերի գները բենեֆիսային են։
Այս ներկայացման ուսանողներին մուտքը արգելված է։
Գլխ. ռեժիսեօր՝ Ա. Արմէնեան
Վարչութեան հերթապահ անդամներ (Գ. Տուրինեան (Գ. Օքրոյեան
առ. (ա.օ.) 113. 2—2

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ
Երկուշաբթի, փետրվարի 7-ին
ԴԻՄԱԿԱՀԱՆԴԷՍ
ՄԱՍԿԱՆԵՐԸ ՁՐԻ։
Մասկաների համար տոմսակները տրվում են անձամբ պ. պ. անդամներին և կանդիդատներին ժողովարանի շվեյցարի ձեռքով՝ ամեն օր։
Հիւրերը՝ յանձնարարութեամբ՝ մուտքի համար վճարում են 1 րուբլի։
Հագուստի ձև.—զինուորականները սովորական հագուստով, իսկ քաղաքացիները անպայման սև սիւրտուկով։
Տեղացիները կարող են հագած ունենալ ազգային զգեստ։
Դիմակահանդէսի սկիզբը երեկ. ժ. 10-ին։
(ու. կ.) 108. 2—2

Լոյս տեսաւ
Ե. ԼԱԼԱՅԵԱՆԻ կազմած
ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ
լուսանկար ալբոմը
120 լուսանկարներ՝ գեղեցիկ ալբոմի մէջ ամփոփված, բացատրական թերթիկներով։
Գինն է 60 րուբ.
Վաճառվում են նաև նրա
ՆՈՐ-ԲԱՅԱԶԷՏԻ ԳԱՒԱՌԻ
ԵՒ
ՎԱՅՈՑ-ՁՈՐԻ
լուսանկար ալբոմները.
Իւրաքանչիւրի գինը 100 ր.։
Վերջին երկուսը միասին՝ 180 ր., երեքը միասին՝ 230 ր.
Դիմել՝ Ервандy Лалаянцъ, Тифлисъ, Вельяминовская, 14.
(կ. հ.) առ. 100. 4—3

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԸՆԿ. „ՇՈՒԿԵՐՏ և ԿՕՄ.“ ԹԻՖԼԻՍԻ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔ
Պետերբուրգի «Սիմէնս և Գալսկէ» ռուսական էլեքտրօ-տեխնիկական գործարանների ակց. ընկ., Բեռլինի «Սիմէնս և Գալսկէ» ակց. ընկ., Բեռլինի «Սիմէնս Շուկերտ-Վէրկէ» ակց. ընկ., Կօլոմէնի մեքենագործական ընկ. և Եղբ. «Նրօսսլէյ» անգլիական գործարանի ներկայացուցիչներ։

ԷԼԵԿՏՐՕՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔ — Դինամօ-մեքենաներ, էլեքտրաշարժիչների ամեն տեսակ և ուժի մշտական և փոփվող էլեքտր. հոսանքի համար։ Էներգիայի յանձնումն որոշ հեռաւորութեան վրա։ Քաղաքներ և մասնաւոր ձեռնարկութիւններ լուսաւորելու համար կենտրոնական կայարանի սարքումն։ Բանսֆօրմատօրներ։ Օդամաքրիչներ ամեն տեսակ նպատակի համար։ Օզօնի օդամաքրիչներ։

ԷԼԵԿՏՐ. ՃԱՆԱՊԱՐՀՆԵՐԻ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔ — Մշտական և փոփոխվելիք լուսաւոր. համար մէկ և բազմաֆազ հոսանք։ Երկաթուղային ազդանշան։

ՀԵՌԱԳՐԻ ԵՒ ՀԵՌԱԽՕՍԻ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔ — Անթել հեռագիր։ Հեռագրական ապպարատներ։ Ամեն տեսակ հեռախօսներ։ Զանգակայժ ազդանշան գործիքներ։

ԼԱՄՊԱՆԵՐԻ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔ — Աւսեղնաձև լամպաներ՝ ուշադրաւ և սովորական։ Տնտեսական լամպաներ «Տանտալ» և «Մի-պատրոյգային լամպաներ»։ Լամպաներ ամեն թելով։

ՊԱՀԵՍՏՈՒՄ կան դինամօ-մեքենաներ, էլեքտրաշարժիչներ, հաղորդիչներ, զանազան տեսակ նիւթեղէններ էլեքտրական կառուցուածքների համար և այլն։
ՊՐԷՅՍ-ԿՈՒՐԱՆՏՆԵՐԸ և ՆԱԽԱՀԱՇԻՒՆԵՐԸ ուղարկվում են ըստ առաջին պահանջման։
Տէլէֆօն № 533. Հասցէն հեռագիրների համար՝ Шукертъ, Тифлисъ.
(կ.) առ. № 1. 433. 26—22

ԿԻՐԱԿԻ, ՓԵՏՐՎԱՐԻ 12-ԻՆ
ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆԻ ԴԱՀԼԻՃՆԵՐՈՒՄ
ՅՕԳՈՒՏ ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
ԿԸ ՏՐՎԻ ԵՐԵԿՈՅԹ
(կ.հ.ու.) առ. 119. 3—1

ԹԱՏՐՈՆ „ՄՕԴԷՐՆ“
Միխայլովսկայա փողոց, № 91.
Կիրակի՝ փետրվարի 6-ին և երկուշաբթի՝ փետրվարի 7-ին նոր և շքեղ ծրագրից դուրս՝ մայրաքաղաքների թատրոնների առաջնակարգ արտիստ անօրինակելի
ԿԱՆԱՑԻ ԻՄԻՏԱՏՕՐ ՎԻԼԼԻ ՎԻԼՍՕՆԸ,
որ անուանված ԿԻՆ-ՏՂԱՄԱՐԴ, XX դարի ֆէնոմէն,
ԿԸ ՏԱՅ ԻՐ ՎԵՐՋԻՆ 2 ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ
Վ. Վիլսօնը իր ընդարձակ րէպէրտուարից կերգէ նոր երգեր՝
ԿԱՆԱՑԻ ՆՈՐԱԳՈՅՆ և ՇՔԵՂԱԳՈՅՆ ԶԳԵՍՏ ՀԱԳԱԾ։
121. 1—1

Թիֆլիսի Ժողովարան
(ՁՄԵՐԱՅԻՆ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆ)
ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹՆԵՐ
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ օրերը՝ հայոց ներկայացում, զինուորական երաժշտական խումբ, սազանդար և ՊԱՐԵՐ։
ՇԱԲԱԹ օրերը՝ ՍԱԶԱՆԴԱՐ։
ԿԻՐԱԿԻ օրերը՝ ՍԻՆԷՄԱՏՕԳՐԱՖ։
Հիւրերը մուտքի համար վճարում են՝ անդամների յանձնարարութեամբ՝ 50-ական կօպ.։
Երեկոյթների սկիզբը ժամը 8-ին։
(կ.) առ. 81. 0—19

ԱԴԱՆԱՅԻ ՀԱՅԵՐԻ ՆՈՐ ՋԱՐԴԻ ԼՈՒՐԻ ԱՌԻԹՈՎ

Կ. Պօլսից ստացված հայ թերթերը բերել են մեզ մանրամասնութիւններ, որոնք ցոյց են տալիս, թէ Հեռագրական Գործակալութեան հաղորդած լուրը կարող է ճիշդ լինել։

Այդ տեղեկութիւնների հիման վրա, դեռ յունվարի կէսին Կ. Պօլսի հայոց պատրիարքարանը, հաստատ լուր ստանալով Սսի կաթողիկոսից և այլ աղբիւրներից՝ թէ Ադանայում թիւրքերի ձեռքով կազմակերպվում է հայերի նոր ջարդ, դիմել է օսմանեան կառավարութեան և պահանջել, որ խիստ միջոցներ ձեռք առնվեն կոտորածի առաջն առնելու համար։ Սակայն թիւրքաց կառավարութիւնը պատասխանել է նոյն ձևով, ինչ ձևով պատասխանում էր Աբդիւլ-Համիդի օրով, այն է թէ՝ ամեն տեղ հանգստութիւն է տիրում և խաղաղութիւն։

Յաջորդ անգամ կը ծանօթացնենք մեր ընթերցողներին այդ կարևոր տեղեկութիւնների հետ։ Հ. Ա.

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՌՈՒՍ-ՉԻՆԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

(Հեռագրով)

3 փետրվարի

Պետերբուրգ.—Պէկինում պաշտօնավարող ռուսական դեսպանին պաշտօնապէս յանձնարարվեց հաղորդել չինական կառավարութեանը հետևեալ նօտան.

«Վերջին ժամանակները կատարվող բանակցութիւնները համոզեցին Կայսերական կառավարութեան, որ չինական կառավարութիւնը չէ ցանկանում հաշուի առնել 1881 թուի առևտրական պայմանագրի որոշումները. այդ որոշումներից մի քանիսը անտես էին առնվում չինական կառավարութիւնից և նրա գործակալներից, մի քանիսն էլ մեկնվում էին պայմանագրի ոգուն ու էութեանը չը համապատասխանող իմաստով։

«Կայսերական Կառավարութիւնը եկաւ այն եզրակացութեան, որ Ռուսաստանի և Չինաստանի միջև վաղուց անտի գոյութիւն ունեցող բարեկամական կապերի շարունակութիւնը անհնարին է չինական կառավարութեան դէպի 1881 թ. պայմանագիրը տածած այդօրինակ վերաբերմունքի ժամանակ և, հոգալով պահպանելու և ամրացնելու այդ կապերը, անհրաժեշտ է գտնում այժմեբեթ յայտնել վերոյիշեալի մասին և խնդրել չինական կառավարութեան անյապաղ համաձայնութիւնը՝ պահպանելու հետևեալ կէտերը, որոնք պարզված են 1881 թուի պայմանագրի որոշումների խիստ համապատասխանութեամբ և ռուս-չինական պայմանագրական յարաբերութիւնների սկզբունքներով։

«1) Ոչ 1881 թ. պայմանագիրը, ոչ ուրիշ որևէ միջազգային ակտեր չեն սահմանափակում ռուսական կառավարութեան իրաւունքները՝ սահմանելու անկախօրէն ներմուծման և արտահանման տարիֆներ սահմանագլխին Չինաստանի հետ, բացառութեամբ սահմանի յիսուն վերստաւոր շրջանը. իսկ յիշեալ շրջանի սահմաններում Ռուսաստանի ամբողջ ցամաքային սահմանի այս ու այն կողմը Չինաստանի հետ փոխադարձաբար հաստատված է ուրիշ պայմանագրված կողմի ամբողջ երկրի հողի ու արդիւնաբերութեան արտադրութիւնների անմաքս ներմուծում և արտահանում։

«2) Ռուսահպատակները չինական պետութեան ամբողջ երկրում վայելում են վարչական-դատական հողից դուրս իրաւունքներ, ուստի վարչական և դատական տեսակէտից ենթարկվում են բացառապէս ռուսական իշխանութիւնների արդարադատութեան. համաձայն դրա՝ բոլոր քաղաքացիական գործերը, որոնց մէջ պատժակիր կողմեր հանդիսանում են ռուսներ և չինահպատակներ, քննվում են ռուս և չին դատաւորներից բաղկացած խառն դատարանների ձեռքով։

«3) Մօնղօլիայում և Չինաստանի այն նահանգներում, որոնք ընկած են Եանշանի լեռնաշղթայի երկու կողմերը, ռուսահպատակներն իրաւունք ունեն ազատ երթևեկել և ապրել, մաքս չը վճարել ամեն տեսակ ապրանքների առևտրի ժամանակ, առանց նեղվելու մենավաճառ կամ այլ արգելիչ միջոցներից։

«4) Բացի արդէն ունեցած հիւպատոսներից, ռուսական կառավարութիւնը իրաւունք ունի նշանակել իր հիւպատոսներին Կօբդօյում, Խամիում և Գուչէնում։ Թէև այս իրաւունքի իրագործումը կախված է չինական կառավարութեան հետ համաձայնութիւն կապելով, սակայն յիշեալ քաղաքների շրջաններում ռուս և չին առևտրականների միջև մի շարք անախորժ գործերի ծագումը պէտք է բաւական ապացոյց ծառայէ այդ իրաւունքի իրագործումը յետաձգելու անկարելիութեան։

«5) Ռուսական հիւպատոսները պէտք է իրանց պաշտօնական կոչումի մէջ ճանաչվեն իրանց հիւպատոսական վիճակի սահմաններում չինական իշխանութիւններից, որոնք չեն կարող հրաժարվել՝ նրանց հետ միասին քննելու ռուսահպատակների և չինահպատակների միջև ծագող ծանր գործերը։

«6) Մօնղօլիայի և պարսպաւոր Չինաստանի քաղաքներում, ուր ռուսական կառավարութիւնը իրաւունք ունի հաստատել իր հիւպատոսարանները, այսինքն Կուլջում, Չուգուչակում, Ուրգում, Ուլեասուտայում, Կաշգարում, Ուրումչիում, Կօբդօյում, Խամիում, Գուչէնում, նաև Կալգանում ռուսահպատակները կարող են ձեռք բերել հող և կառուցանել շինութիւններ։

«Կայսերական Կառավարութիւնը իր պարտականութիւնն է համարում նախազգուշացնել չինական կառավարութեան, որ նա յիշեալ վեց կէտերում կամ թէ նրանցից որևէ մէկում պարզած պարտաւորութիւնները հաստատելու մերժումը կը համարէ իբրև ապացոյց այն բանի, որ չինական կառավարութիւնը չէ ցանկանում Ռուսաստանի հետ պահպանել բարեկամական, պայմագրերի մէջ հիմնաւորված յարաբերութիւններ։ Այդ դէպքում Կայսերական Կառավարութիւնը իրան ազատ կը համարէ ձեռք առնել վերականգնելու համար Ռուսական Կառավարութեան և ռուսահպատակների պայմանագրական—Չինաստանից ոտնահարվող—իրաւունքները, այնպիսի միջոցներ, որպիսիները նա հարկաւոր կը գտնէ իրան»։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

4 փետրվարի

Հռօմ.—Պաշտօնական ճաշի ժամանակ, իտալական թագաւորը բաժակ առաջարկեց, որի մէջ, սրտագին ողջունելով սերբիական թագաւորին, յայտնեց՝ թէ Պետր թագաւորի այցելութեան շնորհիւ, երկու պետութիւնների միջև գոյութիւն ունեցող բարեկամական կապերը աւելի ևս կամրանան։ Իր և ամբողջ իտալական ազգի անունից թագաւորը ողջունեց սերբ ժողովրդին, որ իտալականի նման անկախութեան հասաւ երկարատև հերոսական կռւից յետոյ։ Վերջում թագաւորը ցանկութիւն յայտնեց, որպէսզի խաղաղութիւնը ամրապնդէ հերոսական աշխատանքների հետևանքները և գրաւական ծառայէ բարգաւաճ ապագայի։

Պատասխան բաժակաճառով Պետր թագաւորը մատնանշեց այն սրտագին բարեկամութեան վրա, որ միացնում է երկու ժողովուրդները և այն սերտ կապերի վրա, որոնք ևս առաւել պէտք է ամրանան շնորհիւ ներկայ այցելութեան։ Սերբ ժողովուրդը, Պետր թագաւորի ասելով, շնորհակալութեամբ յիշում է իտալական ժողովրդի դէպի ինքն ունեցած եղբայրական վերաբերմունքը և մաքով ուղեկցելով իր թագաւորին դէպի Հռօմ, ամենասրտագին բարեմաղթութիւններ է առաքում և ողջոյններ իտալական ազգին այս հանդիսաւոր օրերին, որոնք նուիրված են Իտալիայի ազատութիւնը ստեղծող մեծ դէպքերի յիշողութիւններին։ Իտալական թագաւորի համակրական խօսքերը ամրապնդում են Պետր թագաւորի հաւատը՝ թէ խաղաղութեան հովանու տակ նրան կաջողվի աջողութեամբ աշխատել այն բազմաթիւ խնդիրների համար, որոնք ընկած են երիտասարդ ազգերի վրա կուլտուրական պետութիւնների ընտանիքի վերաբերութեամբ։

Միլօվանօվիչը մինիստրութեան շէնքում մէջ խօսակցեց մարկիզ Սան-Ջուլիանօի հետ։

—

Հռօմ. — Պաշտօնական «Կօրերէ-դ՝ Իտալիա» յայտնում է, որ այն տեղեկութիւնը՝ թէ Վատիկանը հրահանգ նօտա է ուղարկել բողոքելով միապետների Հռօմ գալու դէմ, բոլորովին անհիմն է։

—

Պարիզ.—«Թանը» յիշեցնելով, որ ամեն մի մերձեցում Ռուսաստանի և Գերմանիայի միջև ընթացել է Ռուսաստանի ակտիվ քաղաքականութեան արտայայտութիւններով Ասիայում, խորհուրդ է տալիս պնդել, որպէսզի Չինաստանը կատարէ պայմանագրերը, բայց և չը մոռանալ, որ ֆրանս-ռուսական դաշնակցութեանը միշտ էլ

թանգ են նստել Ասիայում տարած յաղթութիւնները։

«Ժուրնալ-դէ-Դէբան» և «Սիէկլը», ընդգծելով Ռուսաստանի պաշտպանած ազգային շահերի կարևորութիւնը, մատնանշում են, որ Եապոնիայի և Անգլիայի պայմանագրերը և վերջերս կայացած պօտսդամեան համաձայնութիւնը ստեղծում են ծայրայեղ նպաստաւոր դրութիւն Ռուսաստանի առաջադրած պահանջների իրականացման համար։

—

Լոնդոն.—„Standard“-ը համակրանքով է խօսում Չինաստանին ուղղված ռուսական ուլտիմատումի մասին և հաւատացած է, որ Ռուսաստանը լուրջ առիթներ ունէր ձեռք առնելու ստիպողական միջոցներ։

„Daily Granc“-ը մեղադրում է Ռուսաստանին դաշնադրական չարդարացող ագրեսիվ ակտ կատարելու մէջ և սպասում է, որ Անգլիոը յայտարարութիւն կանէ այդ առիթով այն սկզբունքների մասին, որոնց հետամուտ էր կառավարութիւնը Բօսնիայի հարցում։

«Times»-ը կարծում է, որ ռուս-չինական վէճը բաւականաչափ լուրջ չէ, որի համար արդարանան ստիպողական միջոցները։ Լրագիրը յոյս ունի, որ Ռուսաստանը նախ քան ստիպողական միջոցներ ձեռք առնելը կը կշռէ հնարաւոր հետևանքները։

—

Աթէնք.—Արտաքին գործերի մինիստրը էկս-պրեմիէր Դրագումիսի հարցապնդմանը յայտնեց, որ Ռումինիան յունաց կառավարութեան ոչ մի առաջարկութիւն չէ արել դիպլօմատիական յարաբերութիւնները վերականգնելու մասին։ Բարեկամ պետութիւնները կապեր խզելուց յետոյ առաջարկեցին իրանց միջնորդութիւնը և պատրաստ են առաջարկել այդ միջնորդութիւնը այժմ էլ։

—

Սօֆիա.—Ազգային ժողովի մասնաժողովը հետևեալ փոփոխութիւնը մուծեց սահմանադրութիւնը վերաքննելու նախագծի մէջ. կառավարութեան հաւանութեամբ թագաւորի կնքած պայմանագրերը հաղորդվում են ժողովին այն դէպքերում, երբ դա չէ հակասում երկրի շահերին։ Ստատս-սեկրէտարների օգնականների պաշտօններ հաստատելը մասնաժողովը մերժում է, առաջ պօրտֆէյլի մինիստրի փոխարէն նախագծում է հիմնել աշխատանքի և ժողովրդական առողջութեան մինիստրութիւններ։

—

Վաշինգտոն.—Կօնգրէսին ներկայացվեց բանաձևի այն նախագիծը, որ առաջարկում է դիպլօմատիական բանակցութիւններ սկսել Կանադան միացնելու մասին։ Բանաձևը մեծ սենսացիա գործեց։

—

Լօնդօն.—Համայնքների պալատում նաւատորմի ույժի մասին արված հարցի առիթով Մակկեննան բացատրեց, որ ուշադրութեան առնելով փորձնական լողալու ժամանակը՝ Անգլիան ուզած րօպէին 1911 թ. կունենայ ընդդէմ Գերմանիայի 3 դրէդնօուտով գերակշռութիւն։

—

Թէհրան.—Քեաշանի նայիբ Հուսէյնը երևաց Դամգանի մօտերը, կողոպտեց մի գիւղ, գրաւեց Թէհրան-Մէշհեդի ճանապարհի կայարանը, որի պատճառով երթևեկութիւնը այդ գծի վրա դադարել է։

—

Վէրնի.—Փետրվարի 1—3-ին զգացվեցին թոյլ հարուածներ, փետրվարի 4-ին առաւօտեան ժամը 2-ին ուժեղ հարուած, առաւօտեան ժամը 4-ին ալիքանման երկրաշարժ։

—

(Լրագիրներից)

Վլադիվօստօկ.—Եապօնական լրագիրներին հեռագրում են Նիւ-Եօրկից, որ եապօնացի և ֆիլիպինցի գաղթականների միջև նաւահանգիստներում կատարվում են թիւրիմացութիւններ։ Երբեմն գործը հասնում է ընդհարման։ Եապօնացիները պահանջում են հեռացնել յանցաւոր ֆիլիպինցիներին, հակառակ դէպքում սպառնում են ակտիվ կռիւ։

Չինական կառավարութիւնը մի ծովակալ է ուղարկել յանձնարարելով ծանօթանալ մանջուրական գետերի ռազմական նշանակութեան և նրանցից լաւագոյն կերպով օգտվելու հետ պատերազմի դէպքում։ Ծովակալի տեղեկութիւնները Պէկինում թողել են ոգեւորիչ տպաւորութիւն։

—

Բերլին.—Պալատին մօտիկ «Tag. Bund»-ը հաստատում է «Русск. Сл.»-ի հաղորդած տեղեկութիւնը, որ Գերմանիան Պօտսդամում իր վրա ոչ մի պարտաւորութիւն Ռուսաստանի առաջ չէ վերցրել և չէ տուել ոչ մի խոստում Պարսկաստանի վերաբերութեամբ։ Կառավարութիւնը յանձնել է Թիւրքիայի իր դեսպան մարշալ ֆօն Բիբէրշտէյնին հանգստացնել այդ տեսակէտից Բ. Դրանը։

—

Վիէննա.—Հաղորդում են, որ դէպի Հռօմ տանող ճանապարհին կալանաւորվել են երկու անիշխանական։ Կան հաստատուն ապացոյցներ, որ նրանք գնալիս են եղել Իտալիա գաղտնի ընկերութեան միջոցներով և յանձնարարութեամբ՝ Վիկտոր-Էմմանուէլ թագաւորի կեանքի դէմ մահափորձ կատարելու նպատակով։

—

Կ. Պօլիս.—Եմէնում ապստամբները մօտեցել են Հօդէյդային, որպէսզի ռմբակոծեն քաղաքը մինչև թիւրքաց զօրքերի գալը։

«Սաբահ» լրագրի տեղեկութիւնների համաձայն, ապստամբներն ունեն 50-ից աւելի զանազան սիստեմի և 60 հազար մաուզէրի հրացաններ, որոնք ձեռք են բերված 1905 թւին Սանաա քաղաքի գրաւման ժամանակ։

—

Թէհրան.—Պետական խնամակալը այս օրերս երդում կը տայ պարլամենտում սահմանադրութեանը հաւատարիմ մնալու մասին, որից յետոյ պաշտօնապէս կը ստանձնէ իր պարտականութիւնները։ Առ այժմ խնամակալը խնդրել է դեսպաններին ներկայանալ իրան սիւրտուկներով և ոչ մունդիրներով, բբրև մասնաւոր մարդու։

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՅՈՒԶՄՈՒՆՔՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

4 փետրվարի

Պետերբուրգ.—Ստացված տեղեկութիւնների համաձայն, Կիեւի պօլիտեխնիքական ինստիտուտի պրօֆէսօրը և քիմիական, մեքենական, ինժեներական բաժանմունքների դեկանները արձակվում են պաշտօններից։

—

Կազան.—Համալսարանում դասախօսութիւնները և պարապմունքները կայացան։ Նախասենեակներում կենդանութիւն է տիրում առանց ցոյցերի։ Կանանց բարձր դասընթացքներում պարապմունքներն ընթանում են նօրմալ։

—

Պետերբուրգ. — Համալսարանում մի քանի դասախօսութիւններ, չը նայած շարունակվող քիմիական օբստրուկցիային, կայացան ոստիկանութեան նսկողութեան ներքոյ։

—

Տօմսկ.—Համալսարանի պրօֆէսօրների խորհուրդը յայտարարեց, որ նա ձեռք կառնէ ամենավճռական միջոցներ օբստրուկցիայի դէմ և ամեն տեսակ միջոցներ՝ ապահովելու պարապմունքների կանօնաւոր ընթացքը։

—

Նոր-Ալէքսանդրիա. — Գեներալ-նահանգապետի կարգադրութեամբ 3 արձակված ուսանողները աքսորվում են Վարշավայի և Լիւբլինի նահանգների սահմաններից։

ԺԱՆՏԱԽՏ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

4 փետրվարի

Պետերբուրգ.—Բարձրագոյն հրամայվեց Պրիամուրի գեն.-նահանգապետի վրա դնել հակաժանտախտային ձեռնարկութիւնների ընդհանուր ղեկավարութիւնը Պրիամուրեան երկրում։

Խարբին.—Փետրվարի 31-ին օբսերվատօրիայում կային 874 տեղացի, 10 եւրօպացի, բարակներում 12, հիւանդանոցում 20։ Մեռան 9 հոգի։ Մի օրվայ մէջ մեռան 13 հոգի։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՂՎԱՑ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

—

Վաղը, երկուշաբթի, Վրաց Ազնուականութեան թատրօնում կայանալու է մի ներկայացում, որի հասոյթը պէտք է յատկացվի Սեմիրէչենսկի շրջանում երկրաշարժից վնասվածների օգտին։ Այդ երեկոյթը կազմակերպում է Նորին Կայսերական Մեծութիւն Ալէքսանդրա Ֆէօդորօվնա Կայսրուհու հովանաւորութեան ներքոյ գործող յանձնաժողովի կովկասեան ճիւղը, ընդ նախագահութեամբ ստատս-տիկին կոմսուհի Ե. Ա. Վօրօնցօվա-Դաշկօվայի։

Պէտք է ներկայացվի մի օրիգինալ կոմիքական օպէրա, հեղինակութիւն նորերս Թիֆլիսում վախճանված յայտնի տաղանդաւոր արտիստ-դրամատուրգ Ջ. Օսէտրօվի, «Թամարայի գդեակը» անունով, երաժշտութիւն Դեկկեր Շէնկի։

Այս օպէրան շատ քիչ ծանօթ է Թիֆլիսի հասարակութեան, մինչ մայրաքաղաքի բեմերի վրա երկար ժամանակ դրվել է։ Պիէսայի սիւժէտը վերցված է Վրաց Թագուհի Թամարայի կեանքից։ Թէ սիւժէտը և թէ օպէրայի երաժշտութիւնը այնքան հետաքրքրական են, որ բացի ներկայացման բարեգործական նպատակից՝ պէտք է գրաւեն Թիֆլիսի հասարակութեան ուշադրութիւնը։

Եւ յուսալի է, որ հասարակութիւնը կը շտապէ թէ օգտակարը և թէ հաճելին կատարել։

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ ԼԷՕԻ ԳՐԱՆՑԻ ԱՌԻԹՈՎ

—

Իմ փոքրիկ նկատողութիւնը պ. Լէօի գրական բնեգատութեան մասին այնքան սաստիկ զայրացրել է նրան, որ նա հարկ է համարել «Հօրիզօն» թերթի ամբողջ 4 սիւնակը լցնել իմ դէմ ուղղած զրպարտութիւններով։

Պատասխանել այդ զրպարտութիւններին, հերքել նրանց անհամար փաստերով (որոնք գտնվում են իմ ձեռքում), ես չեմ կամենում։ Բանակռիւը «Մշակի» և «Հօրիզօնի» մէջև արդէն այնպիսի կերպարանք է ստացել, որ նոր բանակռւով ես չեմ կամենում «Մշակի» ընթերցողներին զբաղեցնել։

Ես միայն, ապացուցանելու համար թէ պ. Լէօն որքան չարաչար սխալվում է ճշմարտութեան դէմ, ստիպված եմ անում ամենատարրական արդարութիւնը՝ որ պէտք է ունենայ հանդէպ հակառակորդի, և ներկայ րօպէում գործում է միայն սաստիկ բորբոքված կրքի ազդեցութեան տակ, մի կողմ թողնելով նոյն իսկ իրա՝ պ. Լէօի ինձ գրած բազմաթիւ-նամակները Բագուից, անմիջապէս Գր. Արծրունու մահից յետոյ, երբ «Մշակի» հրատարակութիւնը վերսկսվեց, որոնց մէջ նա յայտնում է, որ եթէ «Մշակի» մէջ կան առաջնորդող յօդուածներ, յիշեցնող Գր. Արծրունու յօդուածները, այդ իմս են, որ նա և շատերը իրան հետ արդէն ոճից ճանաչում են (առաջնորդողները այդ ժամանակ գրում էինք Քալանթար, Մալումեան և ես)—նամակներ, որ ես իր ժամանակին կը հրատարակեմ—մի կողմ թողնելով այն անթիւ յօդուածները, բանաստեղծութիւնները, որ պ. Լէօն գրել է Շիրվանզադէի մասին, թէ իր ստորագրութեամբ և թէ պսեւդօնիմով «Մշակի» մէջ, որոնցով նա Շիրվանզադէին համարում էր ոչնչութիւն, անարժան երբևիցէ իրան (Լէօին) գրական հակառակորդ կոչվելու—այդ յօդուածներն էլ իր ժամանակին կը տպվեն,—ես կը բաւականանամ միայն մի փաստ բերելով, հէնց այն փաստը, որ տալիս է ինքը Լէօն, մի փաստ, որ կը համոզէ հայ հասարակութեանը, թէ որքան ճշմարտախօս, կորեկտ և ազնիւ է Լէօն։

Այն ամենը, ինչ որ ասում է պ. Լէօն, թէ ես աշխատակից եմ եղել «Նոր-Դարի», հալածել եմ Րաֆֆուն, Արփիարի հետ խօսել եմ Արծրունու դէմ, աշխատակցել եմ «Արձագանքին» և այլն, և այլն,—փաստեր, որոնք կամ միանգամայն խեղաթիւրված և յօրաշրջված են և կամ նոյն իսկ գոյութիւն չեն ունեցել—կատարվել են մինչև 1885 թ., բստ իրա պ. Լէօի։ Եթէ, արդարև, այդ փաստերը այդպէս են եղել կամ գոյութիւն են ունեցել, այնպէս ինչպէս նկարագրում է պ. Լէօն, եթէ ուրեմն ես մի այնպիսի հակամշակական եմ եղել, ինչպէս նա է ասում, ուրեմն ինչպէս կարողացաւ նա 1903 թ. իր «Գրիգոր Արծրունի» աշխատութեան մէջ վկայել իմ մասին, թէ «Հ. Առաքելեանը երեսուն տարվայ ընթացքում հաւատարիմ է մնացել «Մշակի» դրօշակին»։ Ինչպէս կարողացաւ նա 1893 թ., երբ վերսկսվեց «Մշակի» հրատարակութիւնը, գրել ինձ նամակներ, թէ միայն իմ առաջնորդող յօդուածներից են Գր. Արծրունու հոտ փչում։

Կարծում եմ, որ այս միակ փաստը բաւական է ջրելու պ. Լէօի բոլոր գրածները իմ մասին և ցոյց տալու, թէ որքան կրքից կուրացած է նա այսօր խօսում։

Այն բոլոր դօկումենտները, որ ես յարմար առիթով կը հրատարակեմ առանձին բրօշիւրով, դօկումենտներ, որոնք պէտք է, վերջապէս, ստիպեն հայ ինտելիգենտ հասարակութեանը բոլոր արժէքների վերագնահատումներ անել, միևնոյն ժամանակ կը հաստատեն, որ պ. Լէօն է եղել, ընդհակառակը, որ 1) ուրացել է Գր. Արծրունուն, 2) ուրացել է Սերիստակէս Սեդրակեանին, 3) ուրացել է Արփիար Արփիարեանին միմիայն նրա համար, որ դուր գայ յայտնի «Թայֆայականներին» և կարողանայ աջողեցնել նրանց միջոցով իր յօբելեանը ու դրամ ստանայ։ Անարգ մամոնան է, որ ձրգել է պ. Լէօին բնեգատութեան մէջ, ուրիշ ոչինչ։

Իսկ եթէ ես որևէ սխալ գործած լինեմ—ես անսխալական լինելու յաւակնութիւնը երբէք չեմ ունեցած,—մի բանով արձակ համարձակ կարող եմ պարծենալ ամբողջ կեանքումս, որ երբէք դրամը, մամոնան ինձ համար գոյութիւն չէ ունեցել, դրամի համար գրիչս չեմ վաճառել, դրամի համար չեմ գործել և միայն գաղափարներն են, որ առաջնորդել են ինձ։ Ճիշդ է, ես ունեցել եմ կատաղի թշնամիներ, հակառակորդներ, նոյն իսկ ստացել եմ սպանութեան սպառնալիքներ, որովհետև խնթութիւնն եմ ունեցել գլխաւորվել փարիսեցիութեան, հոգու աղքատութեան, կեղծաւորութեան դէմ, պատռել անմեղ գառների տեսքով պատըսպարված գայլերի դիմակը։ Եթէ պ. Լէօն մեղադրում է ինձ, որ «Արձագանքում» մի հատ յօդուած եմ գրել Րաֆֆու մասին, ինչու քաջութիւն չունի ասելու, որ ինքն ամիսներով աշխատակցել է «Արձագանքին»։

Ես, յամենայն դէպս, այնպէս յօդուած չեմ գրել որևէ անձի մասին, ինչպէս Լէօն Շիրվանզադէի մասին «Մշակի» մէջ 1903 թ. (№ 52), ուղղելով նրա հասցէին այս բառերը՝ «Մշակի» խմբագրութեան կողմից.

Մի մարդ, որ ընդունակ է Մաղքոս, Մենաւոր և այլ անունների տակ թագնվելով ամեն տեսակ կեղտոտութիւններ գրել մեզ դէմ, գրել տարիներով, գրել չը յոգնելով, չը քաշվելով, ամօթի խայթ չը զգալով, մի այդպիսի մարդը մեզ համար գոյութիւն չունի, մի այդպիսի մարդու հետ մենք մեր բոլոր հաշիւները վերջացած ենք համարում...։ Եւ այդ տեսակ մարդը խօսում է գրական էթիկայի մասին։ Բայց այդ էթիկա ասած բանը դուք երբևիցէ ճանաչել էք, պ. Շիրվանզադէ-Մաղքոս։ Ոչ, դուք միայն արտաւորել էք այդ բառը։ Եւ այդ իսկ պատճառով դուք ոչ մի դէպքում, ինչ էլ պատահէ, իրաւունք չունէք ձեր քայլերը ուղղել դէպի «Մշակի» խմբագրութիւնը։

Մենք հասկանում ենք երկու բան.—կամ ազնիւ, բացարձակ հակառակորդ, կամ ծակերում թաքնված սանձարձակ յիշոցաբան։ Առաջինը մենք ընդունում ենք. իսկ երկրորդի վերաբերմամբ աշխատում ենք որքան կարելի է հեռու մնալ, անցնել, չը նկատել նրան... դուք երբէք, երբէք պ. Շիրվանզադէ, չէք դադարել առաջին տեսակի մարդկանց շարքում։

Եթէ ես այդպիսի տողեր ուղղած լինէի Շիրվանզադէին, ապա դժուար թէ այսօր լոր կենայի և անուանէի նրան «գրական հակառակորդ»՝ առանց որևէ զզջման նրա կողմից։

Եւ այսպէս՝ պ. Լէօն, որ 1903 թ. չէր ուզում նոյն իսկ ճանաչել Շիրվանզադէի գոյութիւնը, մարդ չէր համարում նրան, այսօր՝ 1911 թ. համարում է նրան իր գրական ազնիւ հակառակորդ։

Եւ այսպէս պ. Լէօն, որ 1903 թ. համարում էր Հ. Առաքելեանին «երեսուն տարի հաւատարիմ մնացող «Մշակին» և Գր. Արծրունու դրօշակին», այսօր՝ 1911 թ. ասում է, թէ մեղանչել է ճշմարտութեան և վաւերագրերի դէմ։

Ե՞րբ է պ. Լէօն ճշմարտութիւնը խօսել, այն ժամանակ, թէ՞ այսօր։

Ահա այդ մենք ցոյց կը տանք հասարակութեան։

Առ այժմ մենք անձնապէս վերջ ենք դնում «Մշակի» մէջ այդ բանակռւին։ Հ. Ա.

ԳՐԱԿԱՆ ՔԱՄԵԼԷՕՆՆԵՐ

—

Սկզբունքների ու դաւանանքների մի տարօրինակ շփոթ է ներկայացնում մեր գրական իրականութիւնը։ Որոշ սկզբունքի, որոշ հետևողականութեան տարրը բստ մեծի մասին բացակայում է այդ իրականութեան մէջ։ Պարբերական մամուլը հայ գրական փոքրիկ անդաստանում այնպիսի հակասական, անկայուն, փոխակերպվող տիպեր է հրապարակ նետել ներկայ մօմենտիս, որ շփոթն ու խրախանցութը միմիայն քամելէօններ է արտադրում։ Գրական աշխատված բարքերի ու ձևերի մէջ հասարակական կեանքը նողկալի ու քաօսային անդրադարձումն է ստանում։

Շփոթն ու անհետևողականութիւնը այն աստիճան են արմատացել մեր առօրեայ մամուլի մէջ, որ երէկվայ որոշ, հաստատ սկզբունքի տէր հրապարակախօսը այսօր տատանել և երբեմն՝ մի բանակից միւսն է անցնում։ Շփոթը այնքան է ընդհանրացել, որ երէկվայ սկզբունքային հակառակորդները, այսօր էլ ներքնապէս նոյնը մնալով հանդերձ, արտաքուստ փարվում ու գրկախառնվում են իրար՝ բացառապէս առաջնորդվելով «ի կորուստ մարդկան դեգ միաբանին» չարահնար դէվիզով...

Հասարակական հակադիր խաւերի օրհասական պայքարով հին հասկացողութիւններն ու դաւանանքները անողոք ճգնաժամ կրեցին։ Հնի սուկալի տապալումը նորի գալստեան գրաւականն էր։ Հներից ով որ ըմբռնեց ժամանակի բնոյթն ու պահանջը՝ նա դարձաւ կենսունակ, ով ոչ՝ մնաց հնագոյն փալաս։ Այդպէս էր բոլորի վերաբերմամբ, այդպէս եղաւ նաև մեր իրականութեան նկատմամբ։ Եւ ահա հայ կեանքը այսօր առանձնապէս ընդգծում է այդ երեւոյթի գոյութիւնը մեր մէջ։ Երէկվայ ժիր պատմաբանն ու բանասէրը այսօր դարձել է ծանծաղամիտ արխիվարիուս։ Երէկվայ բանաստեղծը՝ տհաս քաղաքագէտ և անգոյն հրապարակախօս։ Էլ չասենք, թէ ինչպէս, օգտվելով այդ շփոթից ու ժխորից, երէկվայ ծաղրածուն ու միմոսը՝ հասարակական մտքի ղեկավար է. անմաքուր, աղտոտ, տղմոտ վաշխառուն՝ մամուլի ներկայացուցիչ ու հասարակական շահերի «երդուեալ պաշտպան»...

Զարմանալի չէ, եթէ այս տարականօն երեւոյթների շարքում երևան գայ և անցեալի վիպասանն ու իր քննադատներին բերանի փակոց առաջարկէ։ Զարմանալի չէ, երբ նման անհատը, դառնալով անպրինցիպ հրապարակախօս, իր գրուածքները քննադատողի դէմ նիզակներ ճօճէ, շանթեր արձակէ։

Զարմանալի չէ, ասում ենք, որովհետև ընդհանուր շփոթի, ընդհանուր անհետևողականութեան մէջ նրանք գործում են լոկ սկզբունքների կատարեալ խառնաշփոթութեամբ, երբ մանաւանդ նրանց հին դաւանանքը հիմնովին երերված է, իսկ նորագոյնը տակաւին չէ բիւրեղացված։ Բնական էր, որ յանկարծակիի բերված այդ պարոնները պիտի կանգ առնէին իրանց արտայայտութիւնների մէջ, դադարէին իրանց էութեանը, մտածելակերպին համապատասխանող արտադրութիւններ տալուց, կամ կրկնէին հին երգերն ու մօնօտօն նէյնիմները։

Անշուշտ դա է պատճառը, որ նրանք թէ

ԹԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՄԵՆԱՈՒԺԵՂԸ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ

—

Ես դեռ այնտեղ եմ, ուր թողեց ինձ անծանօթ խօսակիցս ու գնաց։ Նստած՝ սեղանի առաջ, գլուխս ձեռքերիս մէջ բռնած՝ մտածում եմ։ Ես միշտ այսպէս էի, երբ կանգնած էի լինում ինձ համար մի դժուար լուծվող հարցի առաջ։ Ժամը 4-ին 20 ր. է ուզում. մնաց ուղիղ կէս ժամ. ուր որ է՝ նա կը գայ, և ես դեռ չեմ գտել նրա հարցի պատասխանը։ Նրա հետ ծանօթացայ անցեալ երեկոյ թատրոնում և խնդրեցի առաւօտեան մէկից լինել ինձ մօտ. նա եկել էր, խօսում էինք զանազան հրատապ հարցերի մասին. պատմութեան և կրքը չը կրելու համար, անկանից իւրաքանչիւրն իր հերթին աշխատում էր, օրհասական ճիգ էր թափում իր հարցի պաշտպանութեան համար։ Ահա այդ ժամանակ էր, որ նա տուեց ինձ՝ «ինչն է ամենաուժեղը աշխարհում» հարցը. ես սկսեցի մտածել։ Նա դուրս գնաց մի ժամ ընդմիջումով։ Մտածում, գլուխս կոտրելու չափ մտածում եմ, տակն ու վրա եմ անում իմ ամբողջ հոգեկան աշխարհը, թել-թել եմ անում նրա ամենափոքրիկ ծալքերն անգամ, ուր մի գուցէ պահված լինի մտածածս հարցի պատասխանը, և չեմ կարող գտնել. կեանքին եմ դիմում, ընկղմում նրա մօտիկ երևոյթների մէջ, թռչում հեռուն, վերլուծում գիւղական միապաղաղ կեանքը, քաղաքի ժխորը. դարձեալ չը կայ փնտռածս—մի կայուն, տևողական ընդգրկող երևոյթ, որ լինի ամենաուժեղը աշխարհում։

— Փողը, գիտութիւնը. չէ, սրանք չեն. սրանցից որևէ մէկը առանց միւսին ոչինչ է. բացի այդ՝ նա ասաց, որ իր հարցը ընդգրկում է և կենդանական աշխարհը։

Դարձեալ մտքի թափառում. այս անգամ կենդանական աշխարհն է նրա ասպարէզը. ընտանի կենդանիներում չի լինի նրա ասածը. նրանք ամբողջովին հնազանդված են մարդ բռնակալի ուժեղ կամքին. նրանք ստրուկ են։ Պէտք է փնտռել վայրի կենդանիների մէջ։

— Ես գտայ, գտայ,—խելագարութեան հասած ուրախութեամբ բացագանչեցի վեր թռչելով մեկված տեղիցս.—դա ընկերակցութիւնն է, ընկերակցութիւնը, մի երևոյթ, որ կայ բովանդակ աշխարհում. այդ զօրեղ գործօնին են դիմում թէ թոյլ կենդանի անհատները՝ բնազդմամբ կեանքի կրկնվող փորձերից խրատված՝ և թէ մարդիկ, երբ ծայրայեղ ճնշումը, աղքատութիւնը ստիպում է նրանց աքթնանալ, ձեռք մեկնել իրանց բալլակցին, ընկերոջը և բողոքել միացած ույժով կեանքի հակասութիւնների դէմ. և այսպէս՝ ամեն տեղ նա պարզել է իր յաղթական դրօշակը։

Շատ մտածեցի, բայց գտայ, այս է որ կայ. ուրիշը չէ կարող լինել։ Այժմ պէտք է մի քիչ հանգստացնել չարչարված ուղեղս։ Նա կը գայ, գիտեմ, և երկար վիճաբանութիւն կունենանք։ Պառկեցի մահճակալիս վրա։ Քունը աչքերիս, լսեցի սենեակի դռան ճռռոցը։ Ներս մտաւ հարցատու պարոնը, բարևեց և բռնեց իր տեղը սեղանի շուրջը։ Ես նոյնպէս ոտքի էի և պատրաստվում էի տեղաւորվել ընկերոջս դէմ առ դէմ։ Հպարտ և յաղթական էր իմ դէմքը. ես գտել էի մի բան, որ նրա մտքովն անգամ չէր անցնի և անշուշտ նրա գիտեցածից բարձր կը լինէր։

— Գտայ,—պատասխանեցի ես յաղթական շեշտով,—ընկերակցութիւնն է ձեր ասածի պատասխանը. նա ամենաուժեղն է կեանքի ասպարէզում, նա առաջին շարժիչն է դէպի անսահման կատարելագործումն, նա թոյլերի ու ճնշվածների յաղթութեան առաջին գրաւականն է։

— Ճիշդ է այդ բոլորը, բայց ինչն է շարժառիթը անհատների միացման։

— Ապրելու տենչը։

— Ուրեմն, ձեր ասածը չէ կարող լինել ամենաուժեղը, թէև անժխտելի է նրա նշանաւոր դերը։

— Ես շատ եմ յոգնած, անկարող եմ այլևս մտածել, ասացէք. ինչ է ձեր հարցի պատասխանը,—յաղթվածի ձայնով խնդրեցի ես։

— Նա մեզ մօտ է, մեզ հետ է ապրում ամեն վայրկեան. նա ապրել է և մեր պապերի հետ, ապրելու է և թոռների հետ, և մինչև աշխարհի վերջը. նա կեանքի անբաժան ընկերն է, նրա հոգին է. նա ինքն է կեանքը. կարիք է նրա անունը. նրանով լիքն է համուր աշխարհը. նա ծնող է. սկսած վայրենու ձեռքի քարէ գործիքից մինչև մտքի տիտանների ուղեղի արտադրութիւնը՝ նրա ծնունդներն են։ Նա է, որ իր եղբայր աշխատանքի և սովի հետ ձեռք-ձեռքի տուած քշում է դէպի անսահման մտածողութիւն, դէպի գործունէութիւն մարդկային ուղեղը. նա եղել է կեանքի սկզբին և մնալու է մինչև վերջը, բայց միշտ տարբեր ձևերով. համայնական էր նա կեանքի սկզբին, անհատական է այժմ, համայնական է նրա ապագան։

Ու ես համաձայնեցի։ Արաքս

ազատամիտ են, թէ խաւարամիտ, թէ արմատական և թէ կղերական։ Հնի երևումն ու նորի անպատուաստ մնալն է պատճառը, որ երէկվայ մեր ազգային-բուրժուական հայ վիպասանը ազատագրական ամբողջ շարժման վրա միմիայն իր բութ խաչը կարող եղաւ դնել, մի խոշոր մինուս գծել, իր «դեղասիրական քնքոյշ սրտով» յեղաշրջման խոլոխտ քայլուածքները գեղարուեստի համար գրեթէ վանդալականութիւն համարել։

Այնուամենայնիւ՝ կան որևէ հիմունքներ բռնելու նման գրողի, վիպասանի օձիքից ու գոչելու. «Բարեկամ, դու վիպասան կամ դրամատուրգ չես. դէհ, չափդ ճանաչի՛ր. դու ո՛չ քաղաքատնտես ես և ո՛չ հասարակագէտ»։ Այդպէս դատելու հիմունքներ չը կան, որովհետև նախ՝ սկզբունքով՝ լինի նա վիպասան թէ գրող, ինչպէս և ամեն անհատ, իրաւունք ունի համարձակօրէն իր ալատ կարծիքը արտայայտելու և երկրորդ՝ նա կարող է և խորագնին կերպով ուսումնասիրած լինել շարժման պատճառները և իր տեսակէտից լուսաբանել երևոյթները։ Հարկաւ՝ այլ բան է, եթէ նա՝ անձեռնհաս ու անտեղեակ այդ բոլորին՝ հրապարակ է գալիս և ապլոմբով յայտարարում, թէ այսինչ կամ այն-ինչ մասսայական շարժումը բացասական երևոյթ ու վանդալականութիւն է. այդ պարագայում, կասկած չը կայ, անպայման պէտք է դուրս գալ նրա հանդէպ և առանձնապէս շեշտել. «Կօշկակա՛ր, կօշիկէն անդին դատողութիւն մի՛ ըներ»։

Բայց դա, ի հարկէ, սկզբունք դարձնել չէ նշանակում։

Սակայն ի՞նչպէս ընդունել, երբ սկզբունքների այս շփոթի ընդհանրացման մէջ իր ժամանակին որոշ դիրք գրաւած վիպասանը, դրամատուրգը և մասամբ միայն հրապարակախօսը մի առանձին թափով հրաւէր է կարդում անխախտ սկզբունք դարձնել՝ իւրաքանչիւրին իր արհեստի ձևական շրջանակից այն կողմը դատողութիւն չանելը։ Ի՞նչ անուն տալ այդ առաջարկին, որը առանց վարանելու քննադատութեան ազատութեան սկզբունքը ձգնում է տապալել, խորտակել։

— Բժի՛շկ, չափդ ճանաչիր, արհեստիցդ դուրս մի՛ խօսիր...

— Իրաւաբա՛ն, դատդ գիտցիր, նրանից դուրս խօսել մի՛ համարձակվիր...

— Ճարտարապե՛տ, միայն տներ շինիր, չափդ ճանաչիր. այլ բաների մասին լռիր...

Եւ այլն։

Սրանք անշուշտ մտքի նորագոյն գիւտեր են, արդիւնք՝ հայ վիպասան-դրամատուրգ-հրապարակախօս միանձնեայ ժողովածուի։ Աւելի ճիշդ՝ սա մի խոշոր ընկոյզ է, որ ամենից առաջ պիտի ջարդվի նոյն յօրինողի գագաթին։

Եթէ սկզբունք է արհեստի ձևական շրջանակից այն կողմ չանցնելը, ապա ի՞նչ հիման վրա նոյն անձը խօսում է ճարտարապետութիւնից, երբ ինքը ճարտարապետ չէ։ Ինչո՞ւ է քննադատում դերասաններին, երբ ինքը դերասան չէ։ Ինչո՞ւ է գրում մէկի քննադատականը, երբ ինքը քննադատ չէ։ Ինչո՞ւ է հրապարակախօս դառնում, երբ իրական կեանքի յաջորդական երևոյթների ու փաստերի ուսումնասիրութեան նկատմամբ անհետևողական է և սուբեկտիվ։ Չէ՞ որ այդ պարագայում՝ հէնց նոյն անձի սկզբունքով՝ ամենից առաջ իրան պէտք է յիշեցնել. ինչով դատես, նրանով կը դատվես, կամ «կօշիկէդ անդին չխօսիս»...

Բայց մինչ սկզբունք կարող է լինել դա. մինչ երբևիցէ կարելի էր Անտօն Չէխովին ասել, թէ՝ «դու, բժի՛շկ, արհեստդ գիտցիր. գրականութեան, գեղարուեստի մէջ գործ չունես»։ Կամ՝ Տոլստոյին. «զինուորական ես՝ լաւ հրացան տրաքեցնել սովորիր»։ Կամ՝ Գորկիին. «հացթուխ ես, քարհատ, բոսեակ ես թէ ինչ՝ գեղարուեստի սուրբ ասպարիզում տեղ չունես»։ Եւ այլն և այլն։

Սկզբունք դարձնել մի այսպիսի դատողութիւն՝ նշանակում է մանկամտութիւն գործել, քննադատութեան պրինցիպին աքացի տալ։

Սակայն, անկեղծօրէն ասած, մինչ շեշտակի սկզբունք յայտարարելու դրդում կար վիպասանի այդ դառնագին արտայայտման մէջ. մինչ քննադատութիւնը ոչնչացնելու ջերմ հակումն էր ղեկավարում։ Թող թոյլ տրվի մեզ կասկածել այդ բանում։ Նկատելի է՝ սեփական մտքի արդիւնքը բացասական քննադատութեան ենթարկվելու դէմ արտայայտվող ոխակալութիւնը, ըստ որում այդտեղ սաղձ էր թափվում և ոչ սկզբունք առաջադրվում. այդտեղ զուտ անձնական քէնն էր դեր խաղում և ոչ քննադատի մաքուր ու արդար հակումները։

Եւ ահա սկզբունքի, դաւանանքի խառնակ ու շփոթ այս իրականութեան հետ լաստվել է նաև հայկական սպեցիֆիկ եսապաշտութիւնն ու մեծամտութիւնը և դարձել մի մեծ հակասական մտքերի, որտեղ առաջնակարգ դեր խաղացողները գրական մատաղտ քամելէօններն են, որոնք իրանց կարծեցեալ հեղինակութեամբ ճնշել ու եսին մղել նոյն շրջանում գործող առաւել կենսունակ, առաւել ձեռնհաս երիտասարդ ոյժերին...

Սուրխաթեան

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Գետաշէնի դպրոցի ներկայ դրութիւնը

Գետաշէն (Գանձ. գ.), յուն. 10-ին

Յունվարի 5-ին, երեկոյեան ժամին երեխաների մի խումբ՝ շապիկները հագած, ձեռներին մի թերթ բռնած՝ տնէ տուն մանում էին գալիս «Խորհուրդ մեծ» երգելով։ Թերթի վերնագրից երևում էր, որ եկեղեցական չքաւոր դպրոցի գոյութիւնը պահպանելու նպատակով էին երգում «Խորհուրդ մեծ և սքանչելի»...

Նրանք, նախ քան խորհրդաւոր երգը երգելը, իրանց նպատակը պարզելու համար, կանխօրէն առաջարկում էին թերթը, ուր նուէրներ տուողները գրում էին նուէրի քանակութիւնը։

Գետաշէն գիւղի դպրոցը Գանձակի վիճակում ամենից առաջ է բացվել. նա գոյութիւն է ունեցել 60—70-ական թւականներից սկսած մինչև հայոց եկեղեցական դպրոցների փակումը և եկեղեցա-վանապատկան կալուածների յարքունիս գրաւելը։ Դպրոցը իր ծագման օրից կառավարվելիս է եղել ս. Նշան և Բանդալիօն կոչված ուխտատեղիների և Գանձակ քաղաքում գտնըվող մի խանութի արդիւնքներով և աշակերտներից ստացած թոշակադրամներով։ Այսպիսով դպրոցը տարեկան եկամուտ է ունեցել 800 կամ աւելի ռուբլի։ Այդ օրերում դպրոցը բարգաւաճ դրութեան մէջ էր. թեմական տեսուչների, նրանց օգնականների հսկողութեամբ էին հրաւիրվում փորձված, արժանաւոր ուսուցիչներ և վերջինների անձնուէր ժրաջանութեամբ ուսումը դպրոցում բաւարար էր ընթանում ու դպրոցը բառիս բուն նշանակութեամբ դպրոցի էր նմանվում, իսկ բարեխիղճ հոգաբարձուների անխոնջ աշխատութեամբ նիւթական միջոցները աւելանում։ Հանգուցեալ Գէորգ Դ. վեհափառի բազմավաստակ ջանքերի շնորհիւ ձեռք բերվեցին 1874 թւի յուլիսի 19-ին Բարձրագոյնս հաստատված եկեղեց. դպրոցների կանոնադրութիւնները։

Եկեղեցական-ծխական դպրոցները 1874 թւի կանոնադրութիւններով կառավարվեցին մինչև 1884 թիւը. ուրեմն ամբողջ տասը տարի շարունակ թեմական տեսուչների, նրանց օգնականների հսկողութեան տակ։ Թեմական տեսուչներ յիշեալ ժամանակվայ ընթացքում եղել են հանգուցեալներ՝ արժ. Ստեփաննոս աւագ քահ. Գօրեցի, բանաստեղծ Գ. Բարխուդարեան, իրաւաբան (кандидатъ правъ) Յ. Յովհաննիսեան և այժմ կենդանի գրող Ղ. Աղայեան, որի օրօք 1884 թ. եկեղեցական դպրոցները փակվեցին։ Այդ ժամանակներում Գանձակի վիճակի գիւղերի դպրոցները նախանձելի վիճակի մէջ էին շնորհիւ այն անձնանուէր ուսուցիչների, որոնցից մէկն էր Բիր գիւղի դպրոցի ուսուցիչ հանգուցեալ Ա. Արարատեանը, որը իր երեք տարվայ ուսուցչութեան պաշտօնում փորձառութեան յիշատակը թողեց «Գիւղական խալիֆա» վերնագրով թանգագին աշխատանքով։

Ժամանակները փոխվեցին։ Կովկասում պետական բարձր պաշտօն վարողները սկսեցին բարձրագոյն իշխանութեան առաջ հայ ժողովրդի բնական պատկերը թանձր գոյներով ծածկել և նրա փոխարէն ներկայացնել մի այլանդակ պատկեր։ Դրանից ամեն ինչ տակն ու վրա եղաւ. սկսվեց հայոց եկեղեցական դպրոցների փակումը և եկեղեցապատկան, վանքապատկան, ուսումնարանապատկան գոյքերի յարքունիս գրաւումը և այլն և այլն։

Այդպիսի դաժան, աննորմալ դրութիւնը ի հարկէ երկար չէր կարող տևել։ Անցաւ ժամանակ և ահա վրա հասաւ Վօրօնցօվ-Դաշկօվի Փոխարքայի պաշտօնով կառավարութիւնը Կովկասում։

Այդ պետական մեծ մարդը չընթարկվեց ժամանակվայ ոչ մի հոսանքին. նա սկսեց լրջօրէն վերաբերվել դէպի իրերի դրութիւնը և մի օր լուսնալով հայ ազգի, պետութեան հաւատարիմ ժողովրդի պատկերը թանձր գոյներով ծածկված շերտերից, և այդ գոյների տակ գտաւ հայ ազգի, հայ ժողովրդի իսկական նկարը ու յանուն արդարութեան, յանուն ճշմարտութեան վստահութեամբ զեկուցեց այդ ամենի մասին ողորմած Կայսրին։ Դրանից յետոյ հայ ազգի համար մի նոր արև ծագեց. դա 1905 թւի օգոստոսի 1-ի Բարձրագոյն հրովարտակն էր, որով վերադարձվեց յարքունիս գրաւած բոլոր եկեղեցապատկան և այլ գոյքերը և վերականգնվեց իր բոլոր զօրութեամբ 1874 թւի յուլիսի 19-ի Բարձրագոյնս հաստատված եկեղեցական դպրոցների վերաբերեալ կանոնադրութիւնները։ Ուրեմն այս Բարձրագոյն Ուկազով հայ ժողովրդի առաջ բացվեց երջանկայիշատակ Գէորգ Դ. վեհափառի օրերով գոյութիւն ունեցող դպրոցների ասպարէզը։ Բայց ցարդ Գանձակի վիճակը բաղդ չունեցաւ տեսնել թեմական տեսուչ և դպրոցների բարեկարգ վիճակ։

Դառնանք մեր խնդրին։ Գետաշէն գիւղի դպրոցը վերաբացվել է 1907 թւին. բացման օրից սկսած ուսումնարանի թէ տնտեսական և ուսումնական ղեկը հոգաբարձութեան ձեռքին է և ինքը հոգաբարձութիւնն անկախ, առանց թեմական տեսչի (որը չը կայ), առանց հոգևոր իշխանութեան միջնորդութեան կամ հսկողութեան, ըստ իր հայեցողութեամբ, հրաւիրում է ամեն տարի շարունակաբար երկու ուսուցիչ, վճարելով աւագ-ուսուցչին տարեկան 450 ր., իսկ միւսին 400 ր., ծառայ, տուն և վառելիք։ Սկզբում աւագ ուսուցչի ռոճիկը, 2 տարի շարունակ, վճարում էր գետաշէնցի բագուաբնակ երիտասարդութիւնը և ինքը հրաւիրում աւագ-ուսուցչին։ Մնացեալ 400 ր. ստացվել է թոշակադրամներից և այլ աղբիւրներից։

Ս. Նշան և Բանդալիօն ուխտատեղիների արդիւնքը եկեղեցական դպրոցները բացվելուց յետոյ Գետաշէնի եկ.-ծխական դպրոցը չէ ստացել։ Քանիցս այս մասին հոգաբարձութիւնը խնդրել է հոգևոր իշխանութեան այդ արդիւնքի աղբիւրները կրկին դպրոցին յատկացնել՝ մերժումն է ստացել, այն պատճառաբանութեամբ, թէ ս. Նշան և Բանդալիօն ուխտատեղիների արդիւնքները ուղարկվում են Էջմիածին՝ Գէորգեան ճեմարանի օգտին։ Փառք և մեծ պատիւ, որ Էջմիածինը այնքան մեծ կալուածքների տէր լինելով հանդերձ, աչքը յառել է Գետաշէն գիւղի մի չքաւոր դպրոցի վրա, որ նրանից խլէ, կորէ մի քանի կօպէկներ, այն կօպէկները, որոնց մէջ հազիւ թէ ճեմարանը այնքան մեծ կարիք զգար, որքան Գետաշէն գիւղի դպրոցը...

Քանի որ Գետաշէն գիւղի դպրոցը օգտըվում էր ուխտատեղիների, Գանձակի եկեղեցապատկան խանութի արդիւնքներով, նա կարողանում էր դպրոցի դռները ազատ բաց անել և նրա մէջ ընդունել արժանաւոր ուսուցիչներ, ինչ որ ասված է վերև։ Բայց այժմ, երբ չը կան՝ ա) ուխտատեղիների արդիւնքը, բ) թուրք-հայկական ընդհարումներից յետոյ Գանձակ քաղաքում քարուքանդ եղած եկեղեցապատկան խանութը մի մարդու են տուել շինելու երկար ժամանակով, չնչին արդիւնքով և գ) Բագուի երիտասարդութիւնը դադարել է դպրոցին նըպաստ մատակարարելուց, դպրոցը 3 տարի շարունակ կաղ-կաղ գնալով՝ վերջապէս այս տարի դարձել է ուստա-չարվար-տիրացու թամալների ապաստարան...

Հոգևոր իշխանութիւնը դպրոցը այս սոսկալի վիճակից ազատելու համար իր բարոյական պարտքը պիտի համարէ, նախ ըստ առաջնոյն կարգադրէ ս. Նշան և Բանդալիօն ուխտատեղիների արդիւնքը վերադարձնել դպրոցին և ապա հոգալ դպրոցների բարգաւաճման մասին ամեն տեղ գործադրելով 1874 թւի յուլիսի 19-ի Բարձրագոյնս հաստատված և 1905 թւի օգոստոսի 1-ի Բարձրագոյնս ուկազով վերականգնած դպրոցների կանոնադրութիւնները թեմական տեսուչներով, և ոչ թէ մատաղ սերնդի դաստիարակութեան սրբազան գործը թողնել անգէտ հոգաբարձուների խնամքին ու դպրոցը դարձնել բաղդախնդիրների ապաստարան։ Այս տխուր երևոյթի վրա առանձնապէս հրաւիրում ենք հոգևոր իշխանութեան բարեհաճ ուշադրութիւնը արժանի տնօրէնութիւնը։

Աւելորդ չեմ համարում յիշել և այն, որ այժմ հոգաբարձութիւնը ևս, անկարող լինելով այսպիսի սուղ միջոցներով կառավարել դպրոցը, ձեռք է վերցրել նրանից։

Փարոս

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

Պարսկաստանցի և երկար տարիներ Թեհրանում, Նոր-Ջուղայում ապրած դօկտօր Բազիլ (Բարսեղեան), որ Իզմիրլեանի կաթ. ընտրութեանը Պարսկա-Հնդկաստանի թեմի պատգամաւորն էր, իբրև կաթող. ընտրելի առաջարկում է Բագրատ վարդապետ Վարդազարեանցին։ Առաջ ենք բերում նրա յօդուածը, որ տպված է Կ. Պոլսի «Ժամանակ» թերթի մէջ.

Հանգուցեալ Իզմիրլեան Սրբազանի մահուընէն անմիջապէս յետոյ երբ «Ժամանակի» խմբագրութիւնը ռուսահայ կղերականներու մէջէն կաթողիկոսական ընտրելի մը ուզեց ինձմէ, առանց վարանումի Բագրատ վարդապետի անունը յիշեցի։ Կուզէի սպասել առևն մը այս խնդրոյն վրայ կրկին խօսելէ առաջ, սակայն կովկասեան թերթերը արդէն անոր թեկնածութեան խնդիրը առաջարկեցին։ Ուրեմն պարտաւոր ենք մեր գիտցածն ալ յայտնելու։

Բագրատ վարդապետին առաջին անգամ հանդիպեցայ տասնհինգ տարի առաջ Թեհրանի մէջ։ Հանգուցեալ Խրիմեան Հայրիկին, Մոսկուայի հայ շրջաններու յանձնարարութեամբ, մասնաւորապէս տիկին Քանանեանի խնդրանօք, թեմական կրթական հաստատութեանց տեսուչ էր կարգուեր և Թեհրան քանի մը ամիս մնալէն վերջ Նոր-Ջուղա անցաւ։ Շատեր պիտի վերյիշեն, որ մեր սկզբնական յարաբերութիւնները շատ պաղ էին, նոյն իսկ գանգատելու իրաւունքներ ունէր ինձմէ, վասնզի իբր ընդհանուր սկզբունք ես դէմ եմ կղերականներու ամեն միջամտութեան՝ մեր դպրոցական գործերու կառավարութեան մէջ։ Եւ Թեհրան արդէն գէշ-աղէկ դպրոցներ ունէր, ընտրուած հոգաբարձուներու վարչութեան տակ։ Իրարու յաջորդող առաջնորդներ քանի՛ խառնուեր էին անոնց գործերին, միշտ աւելի վնասեր էին. այս պատճառաւ բուռն ընդդիմութեամբ պատասխանեցինք Բագրատ վարդապետի ամեն քայլերուն։ Կարծեմ կօշիկներու հողերը թօթափելով և գուցէ ներքին ջերմ աղօթքներով մեզ ձգեց մեր բաղդին և յամառութեանը և անցաւ Սպահան։ Հոն երկար տարիներ գործեց, դպրոցական գործերու մէջ կարգ ու կանոն հաստատեց, ինք օրական քանի ժամեր անձամբ կրթական գործերով զբաղեցաւ, Մոսկուա անցաւ և տիկին Քանանեանցի հաստատելիք մանկապարտէզին վարչական և տնտեսական խնդիրները կարգադրեց և երբ հանգուցեան Խրիմեան Հայրիկի հրամանաւ թեմին Այվազեան առաջնորդը Հնդկաստան անցաւ և հոնկէ Եւրոպայի արքունիքները այցելեց հայկական խնդրոյ համար, անոր 5—6-ամեայ բացակայութեան առեն թեմական բոլոր գործերը բարւոք կառավարեց։ Պարսկաստանի սահմանադրութենէն առաջ և անոր երկու նախնական խիստ փափուկ տարիներուն մէջ սերտ թղթակցութիւն ունէի Բագրատ հօր հետ և անոր գործունէութեան վրայ ճիշդ գաղափար կազմելու միջոց ունէի։ Ընդհանուր կերպով պէտք է ըսեմ, որ դժուար դիրքի մէջ կը գտնուէր Բագրատ հայրը, որուն սահմանած դերը խիստ պատասխանատու էր։ Իբր ռուսական հպատակ՝ Պարսկաստանի տագնապին մէջ ամեն խոչընդոտներու հանդիպեցաւ, ներքին, ազգային հարցեր, խնդիրներ ունեցաւ պարսից կասկածոտ կղերին և արքունիքին հետ, յարաբերութիւններ մշակեց զանազան եւրոպական պետութեանց հիւպատոսարաններու հետ և առանց ամենէն կրցաւ պատուով դուրս գալ։ Ուրիշ փափուկ պարագայ մըն ալ կար, որ թէ ինք, թէ իր ժողովուրդը և թէ պաշտօնական թեմի առաջնորդը բոլորն ալ գիտէին որ առանց առաջնորդ ըլլալու՝ թեմին բուն կառավարիչ Բագրատ հայրն էր։ Իր մեկնելէն վերջ՝ թէ Սպահանէն և թէ հեռաւոր Հնդկաստանի ամեն գաղութէն նամակներ տեղացին Էջմիածին՝ անոր առաջնորդութիւնը խնդրելու։ Պարսկա-Հնդկաստանի թեմի անմիջական դրացին Աստրախանի ընդարձակ թեմն է, Կասպից ծովի հիւսիսէն մինչև ճապոնական եզերքը։ Անոնք ի վիճակի էին հասկընալու, թէ իրենց դրացի թեմին գործերը ի՛նչպէս կերթային, և Աստրախանի թեմէն մէկ քանի տարի առաջ թէև առաջնորդ ընտրուեցաւ կլորիկ ամսաթոշակով մը, սակայն Բագրատ վարդապետ նախ ընտրեց մնալ հոն, ուր աւելի կրնար ծառայել իր ընտրութեան նպատակին, առանց դահեկան մը ակամուտի։ Վերջին կաթողիկոսական ընտրութեան ընթացքին ալ Աստրախանի թեմին պատգամաւորը մասնաւոր մանդայով եկաւ Էջմիածին առաջարկելու Բագրատ հայրը իբր կաթողիկոսական ընտրելի։

Վարդազարեան վրդ. վաղեկավկազեցի է. սկզբնական ուսումը ռուսերէն է առած, յետոյ Գէորգեան ճեմարանի աշակերտ է եղած, կատարելագործուելով ռուսական համալսարաններու բարձրագոյն իրաւաբանական կրթութեամբ։ Տասնըհինգ տարի է, որ ծանօթ եմ անոր Ջուղայի կեանքին. խիստ նախանձախնդիր է Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ կարգ ու սարքին. խստակրօն, սակաւակեաց վարդապետ մըն է առանց կրօնամոլ ըլլալու։ Եթէ Էջմիածնի Մտեփեան ախոռը երբեք մաքրուելու հնարաւորութիւն ունի, զայն մաքրողներէն մէկը, գուցէ ամենէն յաջողը, Բագրատ Վարդազարեանն է։ Հայ ազգային տառապանքն ալ թէ անցեալին հոս ի Թիւրքիա և թէ այժմ իրեն աւելի մօտ, կղերական մը չգիտեմ որ Բագրատ հայրէն աւելի զգացած ըլլայ և անոր ամոքելուն սատարած ըլլայ։ Ոմանք ուրիշ կերպ մտածեր են, բայց առանց անձնական ծանօթութիւն ունենալու՝ մոլորուած են սխալ շշուկներէ։

Վարդազարեան վարդապետ մըն է, և Պօլօժէնիայի օրէնքին համեմատ՝ կրնայ ըլլալ, որ անոր ընտրութիւնը բեկանուի, բայց այս բանին առաջքը դիւրին է առնել։ Սիւր եպիսկոպոս մը ընտրելի է կաթողիկոսութեան պահուն։ Եւ աւելի աղէկ է, եթէ ռուսահայ մը ընտրենք և այդ ռուսահայը Թիւրքիայի թեմերու միաբան ըլլայ։ Ինք ալ վստահ ըլլայ, որ ի հարկին Ռուսաստանէն դուրս վանք մը ունի ապաստանելու և անոր հետ գործ ունեցողներն ալ գիտնան, որ իրենց կամքը մինչև ատեան մը առաջ կրնայ երթալ։ Իսկ ապագային կը բացատրենք, թէ ինչո՛ւ հիմա մեր ազգային շահերը կը պահանջեն ռուսահայ կղերներու մէջէն կաթողիկոս ընտրել. և անոնց մէջ ամենէն յարմար և փորձով ճանչցուած ամենէն պատուաւոր, դիւանագէտ, կրթասէր, հայ ամեն զգացումով՝ Վարդազարեանն է։

Անոր ընտրութիւնը Իզմիրլեան Սրբազանի կաթողիկոսութեան շարունակութիւնը կրնայ սեպուիլ հաշուով մը։ Իբր անոր դիւանապետ և անձնական քարտուղար՝ անշուշտ հանգուցեալ Կաթողիկոսի գործողութեան յատակագիծը միասին են կազմեր և անոր կատարելագործումը գուցէ ապագային Վարդազարեան գլուխ հանէ։

Առաջիկայ ընտրութեամբ կամ ապագային Բագրատ վրդ. հայ եկեղեցւոյն մէջ բարձր դիրքի պիտի հասնի. այս բանը ճակատագրական է, և հաստատ համոզում ունինք, որ անոր ծառայութիւնը նշանաւոր պիտի ըլլայ թէ ընդհանուր հայութեան համար և թէ կովկասեան տառապանքին ելից ճամբայ մը գտնելու համար։

Վարդազարեանի մասին իբր լրացուցիչ տեղեկութիւն յիշելու ենք, որ նա 40—45 տարեկան է, հասակով կարճ, մարմնով ամփոփ, առողջ և ճկուն կազմուածքով (բժշկական քննութեան չենք ենթարկած), պատկառելի, խիստ լուրջ, եւրոպացիի քաղաքավարի նրբութեամբ, ժուժկալ, կուսակրօն և պահք պահող։ Անոր բացակայութեան առեն չորս ամիս իր բնակած Նոր-Ջուղա մնացինք, ժողովուրդի ամեն դասակարգի հետ տեսնուեցանք և առանց բացառութեան ամենէն գովեստ լսեցինք։ Ազգու քարոզիչ մըն է, կըսէին. անոր քարոզը չենք լսեր, բայց ճարտար, հզօր գրիչը գիտենք թէ Ջուղայի «Լրաբեր» թերթի յօդուածներէն և թէ երկարաշունչ առանձին գրուածքներէն զանազան նիւթերու վրայ։ Բացի ռուսերէնէն և հայերէնէն, հասկնալու չափ գիտէ ֆրանսերէն, անգլիերէն, պարսկերէն և թուրքերէն, ոչ միայն խօսիլ, այլ գրել և կարդալ։ Անոր գրուածքներէն ստացեր ենք սա տպաւորութիւնը, որ նա անկեղծ, աշխոյժ գործող մըն է՝ առանց մոլեռանդ սեւագլուխ մը ըլլալու։ Իր թեմին մէջ՝ լայն աշխարհական, այր և կին դասակարգներէ աջակից ոյժեր է փնտռեր դպրոցական և ուրիշ աշխատանքներ առաջ մղելու։ Նեղ առանձին կուսակրօն կղերական հայեացքները խրախուսիչներէն չէ։ Չի կրնար այն կարծիքէն ըլլալ, որ Էջմիածին առնուազն 70 եպիսկոպոսի պէտք ունի։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

✦ Շաբաթ, փետրվարի 12-ին, յօգուտ Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան կայանալու է երեկոյթ, որտեղ բացի համերգային բաժնից ներկայացվելու է հայկական հարսանիքի հանդիսաւոր ընթացքը։

✦ Յիշեցնում ենք, որ այսօր, կիրակի, ամսիս 6-ին, ցերեկվայ ժամը 12-ին «Մշակի» խմբագրատանը կայանալու է Ժողովրդական Համալսարանի Հայկական Սեկցիայի անդամական ընդհանուր ժողովը, փետրվարի 19-ի ասիթով խորհրդակցելու համար։

✦ Կովկասի Փոխարքայի կարգադրութեամբ Պետերբուրգ է մեկնում բժշկական մասի կառավարիչ Ֆիլինէրը, մասնակցելու այն համագումարին, որ կայանալու է փետրվարի 22—28-ը հակաժանտախտային ձեռնարկութիւններ մշակելու համար։ Նոյն համագումարին մասնակցելու համար ուղարկվելու են քաղաքագլուխ Ա. Խատիսեան և բժ. Կ. Ստեփանեան։

✦ Թիֆլիսի փոխ-նահանգապետ Ջերնեավսկին, վերին ատեանի օգտակար գտնելով ամեն միջոց գործ դնել վերականգնելու ճշմարտութիւնը Թիֆլիսում եղած հանված «սիրոյ լիգայի» գործի մէջ, խնդրում է բոլոր նրանց, որոնք իրանց ձեռքի տակ ունեն աւելի կամ պակաս ճըշգրիտ տեղեկութիւններ այդ լիգայի մասին, հաղորդեն ոչ ուշ, քան մինչև փետրվարի 10-ը, որովհետև մինչ այդ՝ քննութիւնը պէտք է աւարտված լինի։

✦ Բժիշկների յատուկ մասնաժողովը Ֆիլինէրի նախագահութեամբ նոր հրահանգներ մշակեց Միքայէլեան հիւանդանոցի բժշկական մարմնի համար։

✦ Թիֆլիսի նահանգապետը թոյլատրել է Գ. Տէր-Ղևոնդեանին հրատարակել Թիֆլիսում մի հասարակական-քաղաքական և գրական շաբաթաթերթ «Դարբին» անունով։

✦ Սանիտարական մասնաժողովը, գիտելով Բօզարջեանի ծխախոտի գործարանը, գտել այն վերին աստիճանի հակասանիտարական պայմաններում, որի մասին կազմված է արձանագրութիւն։

✦ Երկրագործութեան դեպարտամենտը 300 ռուբլի յատկացրեց՝ այս տարի պըտղատու ծառերի զանազան խժռողների դէմ կռիւ մղելու համար։

✦ Օգանեսց Վասիլևը մտադիր է մօտիկ ապագայում Անդրկասպեան երկրում և Թուրքեստանում մի շարք թռիչքներ կատարել։

✦ Բագուի I տղայոց գիմնազիայի հոգաբարձու Իսաբէկ Հաջինսկին յիշեալ գիմնազիայի վերատեսչին յանձնել է մի հազար ռուբլի գիմնազիայում կինեմատոգրաֆ հիմնելու համար։

✦ Բաթումում նորից սկսել է ձիւն գալ։ Բնակարանների վարձը սարսափելի բարձրացել է։

✦ Վրաց «Սինաթլէ» լրագրի խմբագիր-հրատարակիչ Ռատամաշվիլին պատասխանատուութեան է ենթարկվում քր. պատժ. 1032-րդ յօդուածով։

✦ Ֆինանսների մինիստրի կարգադրութեամբ այսուհետև կ'ընդունվեն և կարող են ընդունվել ծառայութեան պետական բանկում, գրասենեակներում ու բաժանմունքներում։

✦ Վաղը տեղի կունենայ նահանգական սանիտարական-բժշկական մարմնի նիստը, ուր որոշվելու են վերջնական կանոններ ժանտախտի և խոլերայի դէմ կռուելու համար։

✦ Մեզ հաղորդում են, որ մօտիկ ապագայում Կ. Հ. Հրատարակչական Ընկերութիւնը տպագրութեան կը յանձնէ անգլիացի յայտնի գրող Ուալլէսի «Բէն-Հուր» վէպը, որի թարգմանութիւնը կատարել է Փիլիպոս Վարդանեանը։

✦ Սվանէթի գաւառում Փոխարքայի խորհրդի որոշմամբ բացվում են հացահատիկների շտեմարաններ էժան գներով կարիքաւոր գիւղացիներին վաճառելու համար։

✦ Թիֆլիսում վիրաւորվել է յայտնի Ալի-Բալան, որի անունը կապված է հայ-թուրքական ընդհարումների օրերի հետ։

✦ Ստ խումբից հեռագրում են, որ Ջգերդի գիւղում ձիւնից փլվել է տներից մէկը։ Մի մարդ սպանվել է, միւսը ծանր վիրաւորվել։ Երկու գիւղերում փլվել են եկեղեցիները։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

—

Շատ անգամ է խաղացվել Սումբաթովի «Դաւաճանութիւն» պատմական դրաման։ Դեռ թարմ է մօտիկ անցեալում ուժեղ անսամբլով խաղի թողած տպաւորութիւնը, երբ ասպարէզի վրա կային տ. Սիրանոյշ, տ. Վարդուհի, պ. պ. Տէր-Դաւթեան, Գ. Միրզոեան, որոնք համարեա անփոխարինելի են «Դաւաճանութեան» մէջ։

Փետրվարի 4-ին, Արքունական Թատրոնում ներկայացված յիշեալ պիէսի գլխաւոր

դերակատարներն էին. Սուլէյման-խան՝ Ցաւրոբիլեան, Օթար-բէգ՝ Աբէլեան, Գայիանէ՝ տ. Գուլազեան, Երէկէ և Դաթօ՝ Զարիֆեան և Շահնաթունի, Բէսօ՝ Ալեքեան, Անանիա՝ Միրզոյեան, Իուբայա՝ օր. Ադամեան, Իսախար՝ տ. Զարէլ, Մալխօ՝ տ. Ցասմիկ, Սարբա՝ Ալլահվերդեան։ Զէյնաբ-խանումի դերը բառ վաղօրօք յայտարարութեան խաղալու էր տ. Մայսուրեան, բայց ներկայացումից առաջ անակնկալ ազդ է լինում՝ թէ «տ. Մայսուրեանի «անակնկալ» հիւանդութեան պատճառով, Զէյնաբի դերում հանդէս կը գայ տ. Արաքս «յանկարծապատրաստից»...

Եւ շատ լաւ կը լինէր, որ ոչ այդ ազդը լսէինք, որ մեր ենթադրութիւնը, ասես, համոզմունքը է փոխում թէ մեր դերասանների կեանքում ըմբոստութեան սառերն է ընկել և ոչ էլ լսումը խաղար «Դուամանութիւնը», որովհետև տապալելով պիէսը, նա մի մնուս է աւելացնում իր հաւանական հռչակի վրա...

Խաղը հէնց սկզբից մտաւ թոյլ ընթացքի մէջ և այդպէս էլ վերջացաւ։

Ցաւրոբիլեան չը կարողացաւ տալ Սուլէյման-խանի՝ այդ արևելեան դաժան բռնաւորի իսկական պատկերը, նրա վայրագ ու մոլեռանդ բնաւորութեան հարազատ գծերի արտայայտութեամբ։

«Ցանկարծապատրաստից» Զէյնաբ-խանումի դարձած տ. Արաքս լաւ «անգիր» էր արել իր դերը, բայց նա չափազանց հեռու էր իր վերլուծ դերից, որ նրա խաղով անցաւ միանգամայն անզոյն, մակերեսային ըմբռնումով և անճաշակ։ Զգացմունքների մէջ՝ սառը, ոգևորութեան մէջ՝ արհեստական ու բռնի, ձայնի մէջ՝ միօրինակ։ տ. Արաքս վաղուց պէտք է հասկանար միւս անգամ «յանկարծապատրաստից» փոխարինել Զէյնաբի նման պատասխանատու դերերում։

Օր. Ադամեանի մէջ պակասում էր աշխուժութեան թելը, Իուբայայի տափակից սիրոյ բռնկումները. օրիորդը մի տեսակ սովորութիւն է դարձրել բառերի վերջին վանկերը երկարացնել խաղում ձայնի սեթևեթով, որ անհաճոյ տպաւորութիւն է թողնում։

Լաւ կը լինէին Զարիֆեան և Շահնաթունին, եթէ առաջինը վստահութիւնից չը խուսափէր, իսկ երկրորդը դերը կատարելապէս սերտէր։

Բաւարար էին Միրզոյեան, Ալեքեան, տ. Ցասմիկ, Ալլահվերդեան։

Մասնաւորապէս տ. Զարէլի գոհունակ խաղը, մենք ընդհանուր անյաջող տպաւորութիւնը մեզանից վանում էինք Աբէլեանին, տ. Գուլազեանին նայելով, որոնք իրանց շնորհալի դերերի կատարմամբ չափուեց էին և համբոյժ ամբողջ անհրաժեշտութիւնը։

Աբէլեանի Օթար-բէկը իր նմանը չունի։

Գուլազեանի Գայիանէին դէմ դժուար է մրցակից տեսնել։

Թատրոնը լի չէր։

Վաղը Արտիստական թատրոնում Արմէնեանի բենեֆիսն է։ Ե.

Ախալցխա, 31 յունվարի

Այս թատրոնական սեզոնին մեզ մօտ հիւր է գտնուում Մ. Թաշճեանը, որի բենեֆիսն էր երէկ ժողովարանի դահլիճում Թաշճեանը իր բենեֆիսին ընտրել էր Կոսորոտովի «Գարնանային հեղեղ» դրամա-էտիւդ 4 գործ., թարգմ. Վ. Տիրայեանի։

Պիէսի ընտրութիւնը այնքան էլ աջող չը պէտք է համարել այն տեսակէտից, որ նրանում շօշափված սօցիալական և փիլիսոփայական հարցերը, հաւատացած եմ, հասարակութեան մեծ մասին անհասկանալի մնացին, որովհետև մենք չը գիտենք թատրոնում մտածել և զգալ, այլ միայն փնտռում ենք զուարճութիւններ։

Սէրգէյ Իմերլինի դժուարին դերը կատարում էր Թաշճեանը, որը ամենայն հարազատութեամբ տուեց նրա ըմբռնող, ազնիւ և կարեկից հոգու պատկերը։

Տիկ. Կալինինը լաւ էր սիրահետ Նատալեայի դերում, բայց ափսոս, որ նրա խօսուածքը յաճախ նմանվում էր բանաստեղծութեան արտասանութեան, որից դերի էր և պ. Տոնակեանց Պոլեօվի դերում։ Դըրանից անպայման պէտք է խուսափել, որովհետև դա անբնական և կեղծ գոյն է տալիս խաղին։

Տիկ. Հախփսիթին շատ լաւ Վալերիա էր, կարեկցող, սիրող ու երազող։

Պ. Օհանեանը լաւ կօմիկ է, բայց վատ զգամաւորվել հասկանալ Վալօցեպի լուրջ դերը նրա խառնուածքին անհամապատասխան էր։

Օր. Թէքմիրճեանը Իրինա Արկադևնայի և պ. Աբէլ Միլալյի Իմերլինի դերերում լաւ էին։

Միւսները պահպանեցին խաղի ընդհանուր տպաւորութիւնը լաւ էր։

Հասարակութիւնը բուռն և երկարատև ծափահարութիւններով վարձատրեց բենեֆիցիանտին. Նա ընծայ ստացաւ օր. Սազինեանից ուղղեց նկարած իր մեծադիր պատկերը, մի խումբ յարգողներից մի արծաթե բաժակակալ, Ալեքսանդրապոլի ինտելիգենցիա-ուսուցիչներից մի գեղեցիկ ալբոմ և Մ. Մաքրուհեանից մի արծաթեա յուշանուէր։

Եւ ես ցանկանում եմ, որ պ. Թաշճեանի կատարած ծանր գործի վարձատրութիւնը լինեն ոչ թէ դատարկ ծափերը, այլ հասարակութեան արժանավայել գնահատումն ու լուրջ յարգանքը։ Ախպէր

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Պետերբուրգում բացվել է հըսկայական Պանամա։ Կատարվել են խուզարկութիւններ Օխտայի կամուրջի կառուցման համար կապալին մասնակցած անձանց մօտ։

◆ Բիօուի արշիպելագոսի [սուլթա]նը, Լինգի կղզու մօտերը, գահընկէց է եղել հօլլանդական կառավարութիւնից և տարվել է Սինգափուր այն պատճառով, որ նա գաղտնօրէն գործում էր Հօլլանդիայի դէմ։ Լիակատար հանգըստութիւն է։

◆ Թիւրքաց լրագիրները յոյս ունեն, որ երիտասարդ-թիւրքերին կաջողվի քայքայել պարլամենտական քրիստոնէական բլօկը, որ կազմակերպվել է քրիստոնեայ ժողովուրդների դպրոցական արտօնութիւնները պաշտպանելու նպատակով։

◆ Պարզվում է, որ Սպահանի ռուսաց հիւպատոս Բօգօեավլէնսկիի մահը չարամիտ դաւի հետևանք չէ։ Նա անզգուշութիւնից ընկել է ջրհորը։

◆ Կրէտական ազգային ժողովը դիմեց յունական պարլամենտին եղբայրական [ող]ջոյնով։

◆ Արդաբիլի շրջանում վերջին ժամանակս նորից տեղի են ունենում լուրջ անկարգութիւններ։ Վերջերս մի ուժեղ աւազակախումբ յարձակվում է Պարսկական Աստարայի և Լիանօզով ձկան պրոմիսլաների վրա։ Ցարձակումը ռուսները և տեղական բնակիչները ետ են մղել։ Ցարձակումները ուրիշ տեղերի վրա շարունակվում են, բստ որում լինում են սպանվածներ և վիրաւորներ։

◆ Րիչիօնի Գարիբալդիի կարծիքով, եթէ գարնանը Ալբանիայում շարժում բռնկվի Թիւրքիայի դէմ, նա կօգնէ ալբանացիներին կամաւորներով։

◆ Նորերս վախճանված «փոքր արքայ» Րօտշիլդի աւագ որդին սրանից 18 տարի առաջ հիւանդացաւ հոգեկան հիւանդութեամբ ընկնելով ձիուց, իսկ կրտսեր որդին անցեալ տարի անձնասպան եղաւ։

Խմբագիր՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ԿՈՂՄՆԱԿԻ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

„Մուլէն-Էլէքտրիկ“ թատրօնը զինուորական դպրոցի դիմաց, ամբողջ այս շաբաթվայ ընթացքում լի է հասարակութեամբ։ Իրօք, այն ծրագիրը, որ դնում է այդ թատրօնը ներկայումս, ամենակատարեալն է։ Առանձնապէս աչքի է ընկնում երեկոյեան ժամը 7-ից յետոյ ցոյց տրվող պատկերը հասակաւորների համար, Անդունդը կամ մի աղջկայ անկման պատմութիւնը։ Այդ մենավաճառական նկարը պատկանում է թատրօնի վարչութեան և հրատարակված է Տուրինի կանանց պաշտպան իտալական ընկերութեան կողմից։ Երեխաներին և աշակերտութեանն այսօր թոյլ է տրվում մուտքը մինչև երեկոյեան ժամը 7-ը։ Վաղը նոր ծրագրով։ Վարչութիւնը դնում է 7 ժամից յետոյ հասակաւորների համար մենավաճառական-սենսացիօն մի պատկեր — «Կրքի խենթութիւնը»։ Այդ պատկերը գերազանցում է մինչև այսօր սինեմատօգրաֆում ցոյց տրված պատկերներից։

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ
«606»-Ի ՆԵՐՄՈՒԿՈՒՄ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ՝ 11—12 ժ.

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։
Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և ներվային։
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։
Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներական, վիրաբուժութեան և միզասեռ. հ.։
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։
ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ԶԻԼԲԵՐՁԱՑ—12½—1½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։
Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—1½—3 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝
ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ԶԻԼԲԵՐՁԱՑ—6—6½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.։
Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

ԲԺԻՇԿ
Ե. Ի. ՄԻՆԱՍԵԱՆՑ
Ներքին, երեխայոց և ստամոքսա-աղիքային հիւանդութիւններ։
Պրօֆ. Mathien-ի մասնագիտական կլինիկայից—Պարիզում։
Ընդունելութիւնը (առաւ. ժ. 9—11. (երեկ. ժ. 5—7.
Ելիզավետինսկայա փող. № 39. տէլ. № 1067.
(օ. մ.) 1179. 100—61

ԲԺԻՇԿ
Վ. ԱՐԾՐՈՒՆԻ
Ականջի, քթի, բկի, հիւանդութիւններ,
Ընդունե- (առաւօտեան 9—1 ժամը.
լութիւնը (երեկոյեան 5—7 ժամը.
Վելեամինօվսկայա փ. № 13, տ. Սէյլանովի, 3-րդ գիմնազիայի կողքին։
(օ. մ.) 1227. 100—42

ԲԺԻՇԿ
Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ
Մասնագէտ սիֆիլիս, միզասեռական, վեներական և կաշուի հիւանդութիւնների։
Սիֆիլիսի բժշկութիւն Էրլիխի «606»-ով
Ընդունե- (12½—2 ժ. ցերեկվայ։
լութիւնը (5—7 ժ. երեկոյեան։
ամեն օր (Կանանց համար՝ 2—3 ժ. ցեր.
Հասցէն (Սօլօլակ, Բէբուտօվսկայա, № 33.
(Сололаки, уголъ Бебутовской и Паскевича, 33.
(չ. ու. կ.) 1134. 100—63

ԲԺԻՇԿ
Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ
ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԵՐԵԽԱՅՈՑ
ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Առանձնապէս ՍՏԱՄՈՔՍԻ և ԱՂԻՔՆԵՐԻ հիւանդութիւններ։
Ընդունելութիւն (10—11 ժ. առ. (երեխաների)
ամեն օր (5—7 ժ. երեկ. (ընդհանուր)
Միքայէլեան փող., № 36. Տէլէֆօն № 388.
(ե. հ. կ.) 909. 100—84

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Տ. ԳԷՈՐԳԲԷԳԵԱՆ
Աչքի հիւանդութիւններ
Առաւօտեան ժամը 10—1
Երեկոյեան ժամը 5—7
Վելեամինօվսկայա փողոց, № 8.
(կ. հ.) 564. 100—80

ՖԻԼԴՇԷՐԱԿԱՆ ԿԱԲԻՆԷՏ
ՄԵԴԻՑԻՆԱՅԻ
ՖԵԼԴՇԵՐ-ՄԱՍՍԱԺԻՍՏ
Ա. Գ. ԵՍԱՅԵԱՆ
Կատարում է սրսկումներ, վէրքի փաթաթումն, դեղերի քսումն (втираніе) և այլն։ Բժշկութիւն **ողնամարդի սեռական թուլութեան, անկարողութեան, սեռմնահօսութեան եւ երազախաբի։** Մասսաժ էլեկտրական և ձեռքով։ Բժշկական մարմնամարզութիւն։ Օտարերկրեայ հիւանդներին տալիս է խորհուրդներ և ցոյց է տալիս հմուտ մասնագէտ բժիշկների—վեներական, ներքին և այլ հիւանդութիւնների։ Ընդունելութիւնը 3—4½ ժամը ամեն օր։ Չքաւորներին ձրի միմիայն չորեքշաբթի օրերը։ Վօրօնցօվի արձանի մօտ, Семеновская ул. № 9.
(կ. հ.) 913. 50—48

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

„ԱՂԲԻՒՐ“ և „ՏԱՐԱԶ“

Ուղարկված են «ԱՂԲԻՒՐԻ» յունվարի №-ը և «ԱՌՈՂՋԱՊԱՀ» յունվարի №-ը ու յաւելուած Մանկական Աշխարհի՝ ԲԺՇԿՎՈՂՆԵՐ պիէսը բոլոր բաժանորդներին։

«ԱՌՈՂՋԱՊԱՀ» №-ը կարելի է ստանալ 14 կ. պօստի մարկա ուղարկելով։

«ԱՌՈՂՋԱՊԱՀ» №-ի բովանդակութիւնը.

Մեչնիկօվ. Բժ. Բ. Աղասարեան, «Նոր մըտքերի ուղղութիւնը», «Նոր մտքեր»՝ Հօրացիօ Դրեսր, «Ես կարող եմ, ես կամենում եմ»՝ Վէլ Ատկինսօն, «Մտքերի սանձահարումը», «Մտքերը գործեր են»՝ Դ. Նիլսօն, «Քիմիան և մտածողութիւնը», «Ապագայ մարդը»՝ Գ. Ց. Պ., «Զօպէր շրջապատողներիդ», «Մտքերից կարելի է ճանաչել մարդուն», «Զգացմունքները և հոգու խորութիւնը», «Մագնիսական կամք» Ուր Բուխանան, «Ցոյսի փիլիսոփայութիւնը», «Հօր մեղքերը որդիքն են քաւում»՝ Բժ. Ա. Շխեան, «Ինչում պէտք է փնտռենք մեր երեխ. ուսումն. վատ յառաջաց. պատճառները» Դր. Ուֆֆենհէյմեր։

ԱՑԼԵՒԱՑԼՔ

Ներդաշնակութիւն. Կռիւր շրջապատողներիդ դէմ. Ոյժը շարժողութիւն է. Ինչպէս պահպանել առողջութիւնը. Առողջութեան օրէնքների ժողովածու. Աֆօրիզմներ. Ցայտարարութիւններ։
(կ. ե.) 30. 2—1

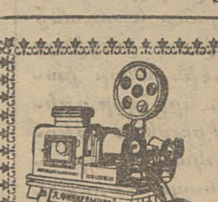

ՁՐԻ

ուղարկում ենք մեր նոր պատկերազարդ ՊՐԷՅՍ-ԿՈՒՐԱՆՏԸ «Թատրօն-Իլլիզիօն» գրամմօֆօն., կարեմեքենաների, հեծանիւների և ուրիշն., ռուսերէն լեզուով։
Պահանջեցէք հետևեալ հասցէով.
Торговый домъ «Х. ФИНКЕЛЬШТЕЙНЪ»,
Германія, Берлинъ Кантъ ул. № 120.
Exporthaus „H. Finkelstein“, Berlin—Ch., Kantstrasse № 120.
Ց. Գ.—Փակ ծրարներին կպցնել 10 կ., իսկ բացիկներին՝ 4 կօպ. մարկա։
(փ. 6) Խնդրում ենք թղթակցել ռուսերէն լեզուով։ (B. 7282) 67. 2—2

ՀՐԱՒԷՐ

Համաձայն հոգևոր իշխանութեան կարգադրութեան, կիրակի, փետրվարի 6-ին, ժամը 12-ին ս. պատարագից յետոյ կը կատարվի հրաժարված երէցփոխի փոխարէն նոր երէցփոխի ընտրութիւն, ուստի նոյն եկեղեցու բոլոր չափահաս արական սեռի 25 տարեկանից բարձր ծխականները հրաւիրվում են ներկայ լինել ժողովին։

Ժողովը առաջինն է և չը կայանալու դէպքում երկրորդ ժողովը կը հրաւիրվի միւս կիրակի, փետրվարի 13-ին։

Վանքի ս. եկեղեցու աւագ-երէց՝
Եղնիկ ա.ք. Երզնկեան
118. 1—1

ՌՈՒՍ ՆՈՐԱԳՈՅՆ ԳՐՈՂՆԵՐ

Լոյս են տեսել

1) Դ. Այզման։ «Հանգոյցի լուծումը», թարգմ. Օ. Գենջեանի 3 կ.
2) Լէօնիդ Անդրէեվ։ «Անզգուշութիւն» թարգմ. Օլգա Գենջեանի 5 կ.
3) Կսենիա Մօրօզօվա։ «Ինչու են ջախջախված երջանկութեան թևերը», թարգմ. Ցակովբ Գենջեանի 3 կ.
4) Ա. Ի. Կուպրին։ «Տրամվայում», թարգմ. Օ. Գենջեանի 5 կ.

ՏՊԱԳՐՎՈՒՄ Է
եւ մի քանի օրից լոյս կը տեսնի
Օսիպ Դիմով։ «Վեստաշուհի»
թարգմ. Ցակովբ Գենջեանի։

Պատրաստվում են տպագրութեան համար հետևեալ հեղինակների գրուածները. Եվգենիյ Չիրիկօվ, Սերգէյ-Ցենսկի, Բօրիս-Զայցեվ, Ֆեոդոր Սօլօգուբ., Բեմիզօվ եւ այլն։

Վաճառվում են Թիֆլիսի բոլոր գրավաճառանոցներում։

Գումարով առնողներին 20% զեղջ և ճանապարհածախսը հրատարակչի վրա։

Դիմել՝ Тифлисъ, Елизаветинская 114, Акопу Генджіану.

ОСТЕРЕГАТЬСЯ ПОДДѢЛОКЪ! ПРОВИЗОРА **Г. Ф. ЮРГЕНСЪ БОРНО-ТИМОЛОВОЕ МЫЛО** ОТЪ ПОТА, ЗАГАРА, ВЕСНУШЕКЪ, УГРЕЙ, ПРЫЩЕЙ И ЖЕЛТЫХЪ ПЯТЕНЪ. **БЛАГОВОННОЕ ТУАЛЕТНОЕ МЫЛО ВЫСШАГО ДОСТОИНСТВА** ПРОДАЕТСЯ ВЕЗДѢ ½ кус. 50 к. ½ кус. 30 к.

Золотая медаль Лондонъ 1893 г.

Главный складъ у Г. Ф. Юргенсъ, Москва

(М. 5195) 57. 24—1

ԳՕՆՕՐՐԷԻ (ՏՐԻՊՊԵՐ) ԴԷՄ
ՆՈՐ-ՄԻՋՈՑ
„SALO—ՊԻՉԻԼԻՆ“
ներգործում է արագ և արմատականապէս, և բժիշկների վկայութեամբ համարվում է լաւ հաստատուն միջոց։ Գործադրելու ձեռնարկը կցված է արկղին։ Իսկականը մետաղեայ արկղներում, հատը՝ 1 ր. և 1 ր. 80 կ.։
Միաժամանակ լաւ է ներգործում թէ սուր եւ թէ յարատեւ բնոյթ ունեցող դէպքերում եւ կարճ ժամանակի ընթացքում վերացնում է ամենայամառ ընթացքը։
ՊԱՀԵՍՏԸ՝ Петербургъ, Разъѣзжая ул., № 7, аптека Б. Конгейма.
Ուղարկվում է վերադիր վճարով։ Ճանապարհածախսը պօստային սակագնով։
Գտնվում է Կովկասեան Ընկերութեան Դեղային Ապրանքների վաճառանոցում։

ՀՍԿԱՅԱԿԱՆ ԱՃՈՂ ՇՐՋԱՆԱՌՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՋԱԽԱՐԻՅ ԺԴԱՆՕՎԻ ԲԱՆԿԱՅԻՆ ՏԱՆ
Ս.-ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳՈՒՄ
ստիպել են բանկի տիրոջ՝
Տոհմական պատուաւոր քաղաքացի ԶԱԽԱՐԻՅ ՊԵՏՐՕՎԻՉ ԺԴԱՆՕՎԻՆ
դարձնել իր գործը ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

„ԲԱՆԿԱՅԻՆ ՏՈՒՆ
ՋԱԽԱՐԻՅ ԺԴԱՆՕՎ ԵՒ ԸՆԿ.“

Գիրմայով, Ս.-Պետերբուրգում, Նէվսկի պր. 45.
Հասցէն հեռագիրների համար. ПЕТЕРБУРГЪ БАНКЖДАНЪ.
Տէլէֆօններ. 451—29, 87—81, 88—28, 152—24 և Ս.-Պ.Բ. Ֆօնդօվայա բիրժա 117—22.

Բանկային Տունը կատարում է՝ ինչպէս տեղական, նոյնպէս եւ գաւառական կլիէնտների համար հետեւեալ գործողութիւնները.

ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ Է Ի ՊԱՀԵՍՏ ԴՐԱՄՆԵՐ
տոկոսի վճարումով՝ թէ որոշված ժամանակով և թէ ցպահանջ (ընթացիկ հաշիւ) և վճարում է՝ մի տարուց աւելի ժամանակով տրված գումարին 6¾%, իւրաքանչիւր 3 ամսվայ տոկոսը վճարելով սկզբից. մի տարով տրված գումարներին—6½%, իւրաքանչիւր 2 ամս. տոկոսը վճարելով սկզբից. 6 ամսվայ տրվածին—6%, իւրաքանչիւր 1 ամսվայ տոկոսը վճարելով սկզբից։ Հասարակ ընթացիկ հաշւով—5%։

ԳՆՈՒՄ ԷԵՒ ՎԱՃԱՌՈՒՄ Է
նոյնպէս և գրաւ է ընդունում դրամական փոխատւութեամբ տոկոսաբեր և դիվիդենտ ունեցող թղթեր, որոնք դեր են խաղում Բօրսայում։

ԿԱՏԱՐՈՒՄ Է ՅԱՆՁՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Բօրսայում գնելու ամեն տեսակ տոկոսաբեր եւ դիվիդենտային թղթեր՝ ստանալով միայն կօմիսիա, առանց մակլէրային կուրտաժի։

ԲԱՑՈՒՄ Է ՅԱՏՈՒԿ ԸՆԹԱՑԻԿ ՀԱՇԻՒ
(On Call)
այն անձերի համար, որոնք կամենում են աճեցնել իրանց դրամագլուխը՝ գնելով Բօրսայում տոկոսաբեր թղթեր՝ երբ վերջիններիս գները իջած են, և վաճառել՝ երբ գները բարձր են։ Այդ ընթացիկ հաշիւը կարելիութիւն է տալիս իւրաքանչիւրին, նոյնիսկ համեստ միջոց ունեցողներին, կատարել խոշոր շրջանառութիւններ տոկոսաբեր թղթերով։ Իբրև ապահովութիւն այդ հաշւի՝ ընդունվում է—կանխիկ դրամ 300 ր. սկսած, իսկ արժեթուղթ՝ կուրսային հաշւով՝ 400 ր. սկսած։

Բանալով այդպիսի հաշիւ՝ կլիէնտն իրաւունք է ստանում Բանկային Տան միջոցով գնել Պետերբուրգի Ֆօնդային Բօրսայում ամեն տեսակ տոկոսաբեր և դիվիդենտային արժեթղթեր 4 կամ 5 անգամ աւելի գումարի՝ քան դրված ապահովագրամը, և ծախել նրանց ըստ իր ցանկութեան։ Այդ հաշւով տոկոս ստացվում է միայն այն օրերի համար, որոնց ընթացքում կլիէնտը օգտվել է Բանկային Տան դրամից։

ՅԵՏ Է ԳՆՈՒՄ
տոկոսաբեր և դիվիդենտային թղթերը բոլոր վարկային հիմնարկութիւններից՝ տալով ամենաբարձր չափի լրացուցիչ փոխատւութիւն և այն էլ երկար ժամանակով։

ՎԱՃԱՌՈՒՄ Է
Խաղատոմսեր բոլոր երեք փոխառութիւնների՝ **փոխատւութեան** միանգամայն նոր և առանձին արտօնեալ պայմաններով, մինիմալ կանխավճարով, մնացորդ գումարի վճարումը, ըստ ցանկութեան, յետաձգելու կամ վճարելու իրաւունքով՝ երբ և ինչ գումարով էլ կլիէնտը ցանկանայ։ Ժամանակն անցկացնելու դէպքում ոչ մի տուգանք չէ առնվում։ Արժեթղթերի կուպօնները, գնման օրից հաշւվում են յօգուտ գնորդի։

ԶԱԽԱՐԻՅ ԺԴԱՆՕՎ եւ ԸՆԿ. Առեւտր. Տանը ներկայումս գործադրվող շտապողական փոխատւութեան պայմաններով արժեթղթեր գնելը՝ համեմատած մաս-մաս վճարումի հետ՝ տալիս է գնորդին բաւականաչափ տնտեսելու միջոց (տամբը աւելի էժան է նստում, քան մաս-մաս վճարումով, 65—100 րուբլի՝ ամենախոշոր արտօնութիւններով) և ազատում է նրան բազմաթիւ հոգսերից, անյարմարութիւններից, թիւրիմացութիւններից և աւելորդ ծախքերից, որոնք անրաժան կապված են իւրաքանչիւր ամիս մանր վճարումներ ուղարկելու հետ։

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒՄ Է
բոլոր փոխառութիւնների խաղատոմսերը տիրաժների ժամանակ, նոյնպէս և՝ Րօստօվ-Վլադիկավկազեան, Մօսկվա-Կազանեան և Մօսկվա-Կիէվ-Վօրօնէժեան երկաթուղային գծերի ակցիաները։
ՓՈԽՈՒՄ Է արժեթղթերը, որոնք տիրաժի ժամանակ հանդած են լինում։

ՎՃԱՐՈՒՄ Է
շտապողական կուպօնների դրամը և զեղչում է ոչ-շտապողականները։

ԿԱՏԱՐՈՒՄ Է ՅԱՆՁՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Պետերբուրգում զանազան դօկումենտներով փողեր ստանալու կամ վճարելու՝ ի հաշիւ գաւառական կլիէնտների։

ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ Է Ի ՊԱՀԵՍՏ ԵՒ ԿԱՌԱՎԱՐ.
արժեթղթեր՝ ստանալով դրա համար մինիմալ կօմիսիա։
Բանկային Տունն ունի սեփական ապահով երկաթապատ պահեստ, [կառու]ցված է ժամանակակից տեխնիկայի վերջին խօսքին համապատասխան։

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԿԼԻԷՆՏՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ
կազմված է առանձին բաժանմունք մեծաքանակ թղթակիցներով, որոնք կատարում են օտարաքաղաքացի կլիէնտների բոլոր յանձնարարութիւնները առանձին հոգողութեամբ, արագ և ճշգրիտ։

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆ ՊՐՕՍՊԵԿՏԸ
օրինակներով, իւրաքանչիւր գործողութեան բացատրութիւններով, նոյնպէս և կանոնները բոլոր գործողութիւնների վերաբերեալ ուղարկվում են ձրի։

ՀԱՐՑՄՈՒՆՔՆԵՐԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ
տրվում են անմիջապէս, եթէ միայն տրված է ճիշդ հասցէն և գրված է պարզ, և բացի դրանից՝ պատասխանի համար ուղարկված է նամականիշ։

ՀԱՍՑԷՆ նամակների համար.
Банкирскому Дому **Захарій Ждановъ** и **К°**, С.-Петербургъ.
Հեռագիրների համար. **Петербургъ Банкжданъ.**

(6, 20) (П. 20755) 102. 2—1